

KONFLIKTRÅDSBEHANDLING I ET OFFERPERSPEKTIV

Kandidatnr: 237

Veileder: Knut Petterson

Leveringsfrist: 25.11.2004

Til sammen 17694 ord

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	AVHANDLINGENS HOVEDTEMA OG METODE.....	1
1.2	RETTSKILDER.....	2
1.3	ORDBRUK.....	3
1.3.1	OFFER.....	3
1.3.2	KONFLIKTRÅD	4
1.4	AVGRENSNING	5
2	OFFERETS STRAFFEPROSESSUELLE STILLING I NORGE	5
2.1	HISTORISK BAKGRUNN FOR "FORNÆRMEDE" I STRAFFEPROSESSEN	6
2.2	STRAFFEPROSESSLOVEN.....	6
2.2.1	DEN AUTORITATIVE KONFLIKTLØSNINGSMETODE.....	6
2.2.2	HENSYN STRAFFEPROSESSEN SKAL IVARETA	7
2.2.3	"FORNÆRMEDES" STRAFFEPROSESSUELLE RETTIGHETER OG PLIKTER.....	8
2.3	SEKUNDÆRVIKTIMISERING	9
3	OFRE FOR STRAFFBARE HANDLINGER.....	11
3.1	STRAFFERETTENS UTVIKLING – PARADIGMESKIFTE: FRA RETTSSTAT TIL VELFERDSSTAT.....	11
3.2	INDIVIDUALISERINGEN	11
3.3	OFRENE I FOKUS.....	12
3.3.1	USA	12
3.3.2	OFFERORGANISASJONER I EUROPA	14
3.4	INTERNASJONAL ANERKJENNELSE AV OFFERET.....	15
3.4.1	MENNESKERETTIGHETENE.....	16
3.4.2	FN.....	17
3.4.3	EUROPARÅDET.....	18
3.4.4	EU'S RÅDSRAMMEVEDTAK.....	19
3.5	MULIGE ÅRSAKER TIL OFFERORIENTERINGEN.....	20
3.5.1	FLERE OFRE FOR STRAFFBARE FORHOLD.....	20
3.5.2	SYNLIGGJØRING AV KVINNE -OG VOLDTEKTSOFRE	20
3.5.3	HENSYNET TIL OFFERET	20

4	KONFLIKTRÅDENE I NORGE	22
4.1	KONFLIKT SOM EIENDOM.....	22
4.2	RESTORATIVE JUSTICE – DELTAGELSE – REPARASJON OG FORSONING	23
4.3	KONFLIKTRÅD SOM MEGLINGSARENA	25
4.4	KAN OFFERET SELV BRINGE SAKEN INN FOR KONFLIKTRÅDET?.....	26
4.4.1	VIRKNINGENE AV AT OFFERET SELV BRINGER SAKEN INN TIL KONFLIKTRÅDET.....	26
4.5	ÅRSAKER TIL AT OFRE UNNLATER ANMELDelse TIL POLITIET	26
4.6	ÅRSAKER TIL AT OFRE VELGER Å ANMELDE FORHOLDET TIL POLITIET	27
4.6.1	PÅTALEMYNDIGHETENS REAKSJONSMULIGHETER	27
4.7	MEGLINGSPROSESSEN –DEN INTEGRATIVE KONFLIKTLØSNINGSMETODE	29
4.7.1	GRUNNPRINSIPPER FOR PROSESSEN.....	29
4.8	KONFLIKTRÅDET SOM MEGLINGSINSTITUSJON.....	32
4.9	MEGLERENS ROLLE I MEGLINGSPROSESSEN	32
4.10	OFFERETS ROLLE I MEGLINGSPROSESSEN	33
4.10.1	OFRENES MOTIVASJON FOR DELTAGELSE.....	33
4.11	MER PROSESS – MINDRE RESULTAT	34
4.12	MEGLINGSSITUASJONENS UHELDIGE SIDER	35
4.12.1	IKKE-NØYTRAL MEGLER.....	35
4.12.2	PRESS.....	35
4.13	ERFARINGER FRA KONFLIKTRÅDSPRAKSIS.....	36
4.14	PROSJEKTET MEGLING I VOLDSSAKER.....	37
4.14.1	HAR PROSJEKTET VÆRT VELLYKKET?.....	39
4.14.2	KONKLUSJON	41
5	DANSKE TILTAK TIL STYRKELSE AV OFRENES STILLING	45
5.1	LOV OM STYRKELSE AF RETSSTILLINGEN FOR OFRE FOR FORBRYDELSE R M.V.....	45
5.2	KONFLIKTRÅDSBEHANDLING I DANMARK	46
5.2.1	OFFERETS UTBYTTE AV MEGLINGEN	47
5.2.2	KONKLUSJON	49
5.3	VOLDTEKTSOFRE OG KONFLIKTRÅDENES TILBUD	49
5.3.1	KONKLUSJON	52
5.4	FORSLAG OM MEGLING MELLOM OFFER OG VOLDTEKTSMANN	53
5.4.1	FORBEDRING AV VOLDTEKTSOFRES RETTSSTILLING I DANMARK	53
6	NASJONALE TILTAK TIL STYRKING AV OFRENES STILLING	55
6.1	KONFLIKTRÅDENE	55
6.2	MELLOM TVEKAMP OG INKVISISJON.....	55

6.3	UTREDNING OM FORNÆRMEDES STILLING I DE NORDISKE LAND.....	56
6.4	KVINNEVOLDSUTVALGET	57
6.5	OFFERUTVALGENE.....	59
7	BEHOVET FOR SYSTEMENDRINGER	61
7.1	I STRAFFEPROSESSEN.....	61
7.2	I KONFLIKTRÅDET.....	62
7.3	ET KUNSTIG SKILLE?	63
8	AVSLUTNING	65
9	LITTERATURLISTE	66
9.1	BØKER.....	66
9.2	ARTIKLER	66
9.3	TIDSSKRIFTER	67
9.4	FORARBEIDER OG OFFENTLIGE UTREDNINGER	67
9.5	EVALUERINGSRAPPORTER OG ANDRE UNDERSØKELSER	68
9.6	LOVER OG FORSKRIFTER.....	69
9.6.1	LOVER	69
9.6.2	FORSKRIFTER	69
9.7	KONVENSJONER, DEKLARASJONER OG ANDRE INTERNASJONALE ERKLÆRINGER.....	69
9.8	AVGJØRELSE FRA DEN EUROPEISKE MENNESKERETTIGHETSDOMSTOL	70

1 Innledning

1.1 Avhandlingens hovedtema og metode

Temaet for avhandlingen er konfliktrådsbehandling i et offerperspektiv.

Med utgangspunkt i det gjeldende straffeprosessuelle system vil jeg ved bruk av juridisk metode se på offerets rettsstilling. Deretter følger en redegjørelse for behandling av straffesaker i konfliktråd. Fremstillingen har de lege lata-karakter.

Jeg vil se på offerets stilling generelt ved å kaste lys over samfunnsmessige utviklingstrekk, historiske og fremtidsrettede, både internasjonalt og nasjonalt.

Med hovedvekt på konfliktrådsbehandling i Norge, vil jeg redegjøre for offerets spesielle stilling. Hensikten er å belyse ulike sider ved den strafferettslige behandling i konfliktråd, hvilke hensyn lovgiver har ønsket å tilgodese og om hensynene er ivaretatt - sett med offerets øyne. Jeg vil trekke inn eksempler fra konfliktrådspraksis i Danmark og Norge, herunder det nylig avsluttede prøveprosjektet om megling i voldssaker i Hordaland.

Avhandlingens tema er knyttet til offerets stilling ved straffbare handlinger, som er en del av viktimologien. Ved hjelp av kriminologisk metode vil jeg redegjøre for ulike sider av offerets interesser og behov. Metoden karakteriseres gjennom bruk av historiske, samfunnsmessige og nåtidige undersøkelser. Den belyser og forklarer spørsmål knyttet til kriminologiske temaer som: kriminalitet, gjerningsperson, straff og ofre. Det følger av disiplinenes natur, den juridiske og den kriminologiske, at metodene og tilnærmingen til problemstillingene er forskjellige.

I avhandlingens avsluttende del vurderer jeg behovet for systemendringer. Jeg redegjør for forslag fra og konsekvensene av ulike offentlige utredninger om å styrke ofrenes stilling. De lege ferenda-betraktningene vil ha rettspolitisk karakter, og gir i stor grad uttrykk for mine egne synspunkter.

1.2 Rettskilder

I redegjørelsen for hva gjeldende rett er, har jeg brukt de vanligste rettskildefaktorene som lovtekst og forskrifter, forarbeider, rundskriv, juridisk teori og såkalte reelle hensyn.

Det foreligger ikke kjent Høyesterettspraksis som kan sies ha noen prejudikatsverdi i denne sammenheng. Jeg vil i begrenset omfang bruke praksis fra lavere rettsinstans som rettskilde. Underrettspraksis fra tingretten har liten rettskildemessig verdi og knytter seg i hovedsak til forhold rundt gjerningspersonen, som faller utenfor temaet i denne avhandling.

Jeg vil gjøre bruk av eksempler fra konfliktrådspraksis. Slik praksis kan rubriseres som forvaltningspraksis, jfr. Lov om megling i konfliktråd, av 15 mars 1991 nr. 1 § 9(1) (konfliktrådsloven). Konfliktrådspraksis har kildemessig verdi for å belyse hvilke saker som behandles i konfliktråd og hvordan megling foregår.

Folkeretten er en kilde for internasjonal anerkjennelse av offeret. Folkerettslige kilder har variabel rettskildev verdi, avhengig av statenes forpliktelsesgrad. Norge har påtatt seg folkerettslige forpliktelser på traktatrettslig grunnlag.

Som kilde til viktimologiske temaer, har jeg av praktiske årsaker brukt dansk-kriminologisk litteratur. Jeg legger til grunn at forholdene i de skandinaviske land er ensartet, slik at erfaringer fra Danmark har relevant overføringsverdi i Norge.

Den viktigste kilde til kunnskap om meglingsprosessen er å finne i litteraturen om alternativ konfliktbehandling. I denne sammenheng er kildene hovedsakelig knyttet til litteratur omkring restorative justice (RJ) og mediation (megling) fra USA. Litteratur om RJ bygger på forståelsen av at konflikthåndtering og forsoning best kan ivaretas ved at de som er direkte berørt, offer og gjerningsperson, møtes og selv løser konflikten. Det har de seneste år kommet en del skandinavisk litteratur innenfor alternativ konfliktbehandling som jeg i denne avhandlingen har gjort bruk av som kilde.

1.3 Ordbruk

1.3.1 Offer

Med offer mener jeg privat(e) person(er) som er påført en krenkelse ved å ha blitt utsatt for en straffbar handling.

I den alminnelig borgerlig straffelov, av 22 mai 1902 nr. 10 (straffeloven (strl.)) og lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven (strpl.)) av 22 mai 1981 nr. 25, omtales offeret som "fornærmede", jfr. strpl. kap. 9a. Det innebærer at de som ikke er fornærmet, men bare berøres indirekte, faller utenfor lovens anvendelsesområde.

I straffeprosessuell teori blir fornærmede definert som den som "er innehaver av en slik interesse som vedkommende straffebud tar sikte på å beskytte" eller "bæreren av det ved handlingen krenkede rettsgode"¹. Strl. § 2 skiller mellom forbrytelser og forseelser som to forskjellige former for straffbare handlinger. Konfliktrådsbehandling, kan imidlertid også være nyttig ved forseelser, eksempelvis ved telefonsjikane, jfr. strl. § 350, i tillegg til forbrytelser.

I veitrafikkloven av 18 juni 1965 nr. 4, er det i juridisk forstand ingen personlig fornærmet. Det kan likevel tenkes at brudd på forseelser etter veitrafikkloven kan ha et personlig offer f.eks. ved å ha blitt skadet av en bilfører.

For å behandle en konflikt i konfliktrådet krever konfliktrådsloven § 1, at noen er påført "skade, tap eller annen krenkelse". Bruk av fornærmet-terminologi vil passe dårlig i forhold til at konfliktrådet behandler både straffesaker og sivile saker.

Sivile saker omfatter ellers straffbare forhold, hvor gjerningspersonen er mindreårig.

Jeg har i denne oppgaven valgt å operere med ett offerbegrep, uavhengig av hvilken terminologi lovgiver har brukt. Ut fra de lege lata og de lege ferenda-betraktninger har jeg funnet det hensiktsmessig. Begrepet, slik jeg definerer det, er derfor videre enn det som følger av ovennevnte lover.

I samsvar med samfunnsutviklingen, synes det også tidsriktig å omtale den som har blitt krenket ved en straffbar handling som offer. Krenkelsen forutsetter en viss nærhet til den straffbare handling.

Etter dagens ordning brukes megling i konfliktrådene også i saker hvor offeret er en juridisk person, f.eks. ved butikktveri. Avhandlingen vil ikke knyttes til disse ofre. Årsaken er at gjerningspersonens møte med butikksjefen ikke i særlig grad synes å ivareta meglingsinstituttets formål, nemlig konfrontasjonen mellom gjerningspersonen og det direkte berørte offer.

Enkelte steder omtales offeret som ”han”. Både bruk av ordet ”offer” og ”han” er ment å være kjønnsnøytralt, med mindre annet fremgår av sammenhengen.

1.3.2 Konfliktråd

Med konfliktråd forstås et meglingsorgan som håndterer mellommenneskelige konflikter av sivil- og strafferettslig art, jfr. konfliktrådsloven § 1. Konfliktrådet blir i denne sammenheng omtalt som et meglingsorgan som håndterer konflikter, sprunget ut av straffbare forhold.

Det følger av forarbeidene² til konfliktrådsloven at konfliktråd er en måte løse konflikter på utenfor det formelle rettsapparat. Tanken er at konfliktrådsmegling skal brukes som alternativ til straff. Megling i konfliktråd kan også brukes som en del av straffereaksjonen, nærmere bestemt som særvilkår i betinget dom eller som del av samfunnsstraff.

Som jeg vil vise i avhandlingen, bruker konfliktrådene konfrontasjon som metode i meglingen.

¹ Legaldefinisjon av ”fornærmede” ble foreslått i NOU 1992:23, men er utelatt i siste forslag til ny straffelov NOU 2002:4.

² Ot. prp. nr. 56 (1989-90) kapittel 2, pkt. 2.1 s. 9.

Det er få absolutte regler om hvordan meglingen skal gjennomføres. Jeg vil imidlertid redegjøre for de grunnprinsippene som ligger til grunn for konfliktrådsordningen.

Konfliktrådene har etter dagens ordning ikke kompetanse til å gå ut over lovpålagte grenser. Som jeg vil påpeke i oppgaven, kan megling i konfliktrådet være velegnet i sakstyper som faller utenfor dagens rammebetingelser.

1.4 Avgrensning

Konfliktrådet har kompetanse til å megle i både sivile saker og straffesaker. Innenfor denne avhandlingen er det handlinger knyttet til straffbare forhold som vil bli behandlet.

Til temaet er det to tilnærmedesmåter, en prosessuell innfallsvinkel og en substansiell innfallsvinkel av kvalitativ karakter. Jeg har valgt å legge hovedvekt på det siste. I den grad det er nødvendig for å belyse offerets kvalitative behov ved konfliktrådsbehandling vil prosessuelle temaer bli trukket inn i fremstillingen.

Spørsmål knyttet til umyndige som ofre for straffbare handlinger, dvs. umyndiggjordte og barn under 18 år, reiser særlige problemstillinger, som jeg har valgt ikke å behandle her.

For pårørende til ofre i kriminalsaker kan dialog mellom de berørte ha en viktig terapeutisk funksjon. Jeg har valgt ikke å gå nærmere inn på pårørendes spesielle stilling, da det vil sprengte avhandlingens rammer.

Selv om konfliktrådsordningen opprinnelig ble opprettet som ledd i behandlingsplan for unge kriminelle, har den etter hvert også kunne legitimeres ved å ivareta ofrenes behov. Hvorvidt konfliktrådsbehandling vil virke individual- eller allmenpreventivt, faller utenfor avhandlingens område.

2 Offerets straffeprosessuelle stilling i Norge

2.1 Historisk bakgrunn for ”fornærmede” i straffeprosessen

Straffeprosessen var opprinnelig utformet som privat rettshåndhevelse. Offerets adgang til å forfølge lovbrudd var tidligere en helt annen enn den som følger av dagens straffeprosess. Den som ble rammet av et lovbrudd hadde selv ansvaret for å sørge for passende reaksjon, som kunne være hevn eller økonomisk kompensasjon. Det var de økonomiske straffene, i form av bøter, som var de viktigste. Historien viser at straffesystemet og straffeprosessen etterhvert utviklet seg til å bli en offentlig sak. Årsaken til utviklingen var at straffeprosessen, som skulle være selvfinansierende, ikke fungerte slik. Omkostningene ved straffeforfølgningen var store og fiskale behov ble tydeligere, spesielt fordi bøtestraffens betydning avtok, samtidig som bruk av frihetsstraff tiltok. Parallelt økte kriminaliteten og fattige ofre hadde ikke økonomisk grunnlag til å forfølge lovbruddet. I dag er påtalen primært en offentlig sak³.

2.2 Straffeprosessloven

Det er straffeprosessloven som regulerer rettergangsmåten i straffesaker. Loven suppleres av utfyllende regler om straffesaksbehandlingen i forskrift av 28. juni 1985 nr. 1679, (Påtaleinstruksen).

2.2.1 Den autoritative konfliktløsningsmetode

Domstolsbehandling er grunnlagt som et straffesanksjoneringsystem som utmåler passende straff for gjerningspersonen etter en konkret vurdering og gjeldende strafferammer, jfr. Grunnloven, lov av 17 mai 1814 § 96. Systemet bygger på oppfatningen om at rettferdighet oppnås ved at gjerningspersonen finnes skyldig og at han får den straff han fortjener. Hva offeret har behov for er ikke et relevant tema. I straffesaker har offeret ingen selvstendig innflytelse på skyldspørsmålet eller straffeutmålingen.

Det som særtegnar domstolsbehandling er bruken av den autoritative konfliktløsningsmetode. I straffesaker er rettergangen basert på et topartsystem.

³ Anne Robberstad, *Bistandsadvokaten, ofrenes stilling i straffesaker*, s. 265-270.

Hovedaktørene i prosessen er staten, representert ved påtalemyndigheten på den ene side og den tiltalte, representert ved sin forsvarer, på den andre side. Prosessen legger opp til svært liten dialog mellom partene. Forsvarer og påtalemyndighet retter sin prosedyre til

retten. Målet for domstolsbehandlingen er en objektiv korrekt avgjørelse utfra de rettslige rammer tiltalen angir og som domstolen finner at det er bevismessig dekning for. Metoden omtales som autoritativ⁴, i motsetning til integrativ.

Fra et offerperspektiv bidrar domstolsbehandling sjelden til å fremme offer og gjerningspersons forståelse av hva som skjedde mellom dem og hvordan den aktuelle situasjon kunne oppstå.

2.2.2 Hensyn straffeprosessen skal ivareta

Strafferetten er fundamentert på verdier som demokrati, rettssikkerhet⁵ og rettferdighet. Straffeordningen setter pønale hensyn i sentrum. Systemet bygger på forutsetningen om at det er i offerets og samfunnets interesse å reagere på uønsket adferd ved å hevne og gjengjelde handlingen og påføre lovovertrederen et onde i behandlende- og preventiv hensikt. Straff gir ofre og samfunnet oppreisning ved at gjerningspersonen straffes.

Straffeprosessen er tuftet på prinsipper som kontradiksjon, partsoffentlighet, offentlighet, muntlighet, bevisumiddelbarhet, lekfolkdeltagelse, anklageprinsippet, opportunitets-prinsippet, favor defensionis (fordeler for forsvaret) og prinsippet om rettens plikt til å opplyse saken⁶.

Straffesystemet setter lovbrøyteren i fokus. Rettssikkerhetsgarantier er hovedsakelig gitt av hensynet til tiltalte. For tiltalte er det av grunnleggende betydning at straffeprosessen ivaretar disse garantiene for å sikre en rettferdig rettergang og for å hindre at uskyldige blir dømt⁷. Det er viktig i et demokrati.

⁴ Vibeke Vindeløv, *Konflikt, tvist og mægling*, s. 124-135.

⁵ Med rettssikkerhet mener jeg spesielt viktige hensyn i en demokratisk stat som ved lovgivningen og lovtolkningen tillegges særlig stor vekt.

⁶ Om straffeprosessuelle grunnprinsipper, Se Jo Hov, *Rettergang I*, s. 72-93.

⁷ Enhver rimelig tvil skal komme tiltalte til gode. Prinsippet omtales ofte som *in dubio pro reo*-regelen, og innebærer at påtalemyndigheten har bevisbyrden.

Rettssikkerhetsgarantier som ivaretar offerets interesser er ikke vektlagt som tungtveiende hensyn i eksisterende straffeprosess.

Hensynet til likebehandling av lovbryteren uavhengig av offerets vilje eller evne til å straffeforfølge er ett av de hensyn som gjør seg gjeldende som begrunnelse for det straffeprosessuelle system med ubetinget offentlig påtale. Systemet er ment å skåne offeret fra deltagelse i en belastende rettergang.

2.2.3 ”Fornærmedes” straffeprosessuelle rettigheter og plikter

Selv om offeret ikke har noen selvstendig innflytelse på resultatet i rettsprosessen, har lovgiver likevel erkjent at han bør ha en særlig posisjon i prosessen, avhengig av status som ”fornærmet”.

Rettighetene er begrensede og nevnes kun kort for å få et helhetlig bilde. Til tross for at straffeprosessloven formelt likestiller offentlig og privat påtale, jfr. strpl. § 63 jfr. §§ 80 og 81, er den faktiske hovedregel ubetinget offentlig påtale, jfr. strl. § 77. Det innebærer at påtalebegjæring fra fornærmede har liten betydning for påtalemyndighetens rett eller plikt til å forfølge saken.

Fornærmede har imidlertid anledning til forfølge straffekravet ved privat straffesak, jfr. strpl. § 409, som følger straffeprosessens regler. Det gjelder saker som det offentlige anser for uvesentlig og i saker hvor påtalemyndigheten ikke har reist sak.

Forfølger påtalemyndigheten straffesaken, kan fornærmede få oppnevnt bistandsadvokat på det offentliges regning, jfr. strpl. § 107a. Bistandsadvokat innrømmes i voldtekt- og sedelighetssaker og voldssaker med ”betydelig skade”⁸. ”Betydelig skade” avgjøres etter fortolkning av regelen i strl. § 9, som etter sin ordlyd knytter seg til vurdering av skadens omfang. Mishandling av kvinner som ikke kan karakteriseres som ”betydelig skade” omfattes ikke av retten til bistandsadvokat.

⁸ I Ot. prp. nr. 33 (1993-1994) s. 50.

Fornærmede posisjonen gir også straffeprosessuell rett til informasjon⁹, i tillegg til , initiativ- og tilslutningsrettigheter, og deltagerrettigheter for erstatningskravet (forutsatt tilslutningsrettighet), jfr. strpl. §§ 3, 404, 415(3), 428(2).

Fornærmede har plikt til å vitne og kan som andre vitner straffes for falsk forklaring, jfr. strl. § 163.

Offeret har som utgangspunkt ikke annen stilling enn øvrige vitner i saken, og har ikke adgang til rettssalen før vitneforklaring. Den straffeprosessuelle struktur bevirker således at offerets behov i rettsprosessen blir ytterst beskjedent ivaretatt

2.3 Sekundærviktimisering

Ordet ”sekundærviktimisering” sikter til hvordan man behandler offeret i straffeprosessen. Den person som har lidd ved tap av materielle goder eller ved å ha blitt krenket fysisk eller psykisk er offer i juridisk forstand. I møtet med rettsprosessen blir offeret ofte tilsidesatt og ignorert - et offer for annen gang.

Det er påtalemyndigheten som spiller den dominerende rolle, som beskriver tapene, og som får mulighet til å snakke med tiltalte. Offerets tap av muligheten til å bli involvert kan oppleves som å ha mistet noe som tilhører ham¹⁰.

Slik straffeprosessen er innrettet er offerets vitneforklaring ofte av avgjørende betydning for å få opplyst saken, men likebehandlingen av offeret med andre vitner, vil kunne gi næring til ytterligere viktimisering. Møtet med rettssystemet som vitne kan være svært belastende, hvor offeret vil kunne føle seg liten og sårbar. Dommerens formaning og forsikringer til vitnene, med trussel om fengselsstraff ved falsk forklaring, kan underbygge offerets følelse.

⁹ Politiinstruksen § 12-1 (1) fastsatt ved kronprinsregentens resolusjon av 22. juni 1990 fastslår politiets generelle informasjonsplikt.

¹⁰Nils Christie, ”konflikt som eiendom”, s. 248-265.

Sekundærviktimiserings-problematikk kan illustreres ved følgende kjennelse fra underretten. Offeret i en ranssak ble stevnet som vitne til hovedforhandling i retten. Offeret/vitnet møtte ikke i tingretten, ukjent av hvilken grunn, hvorpå domstolen besluttet å ilegge offeret rettergangsbot, jfr. lov om domstolene (domsstolloven) av 13 aug. 1915 nr. 5 § 205. Rettslig sett er det en helt forsvarlig reaksjon. Det skal også nevnes at saken ble utsatt fordi tiltalte ikke møtte, og senere ble trukket tilbake ettersom tiltalte hadde flyttet til Danmark.

Resultatet av rettsbehandlingen var at offeret ble bøtelagt med kr. 2.500,- subsidiært 5 dagers fengsel. Kjennelsen var den eneste rettslige avgjørelse i saken. Der ble offeret ”dømt”.

Hensynet til offeret synes ikke å være særlig ivaretatt som anerkjennelsesverdig hensyn i eksisterende prosessordning. For offeret kan det oppleves som manglende rettssikkerhet og både urimelig og urettferdig, da det er offeret som er direkte berørt og som saken vedrører mest.

3 Ofre for straffbare handlinger

Grunnet samfunnsmessige endringer har ofrene de seneste år fått økt oppmerksomhet. Jeg vil kort redegjøre for hvilke samfunnsmessige endringer som ligger til grunn for utviklingen.

3.1 Strafferettens utvikling – paradigmeskifte: fra rettsstat til velferdsstat

På 1800-tallet var det rettsstaten som tok seg av rettshåndhevelsen. Fremveksten av rettsikkerhetsgarantier hindret vilkårlighet overfor gjerningspersonen i strafferettspleien. Ofrene for straffbare handlinger ble ikke viet noen oppmerksomhet.

I velferdsstatens fremvekst etter 2. verdenskrig hadde ofre for kriminalitet ingen særstatus. Forbryteren var i fokus og skulle behandles og avkriminaliseres ved resosialisering¹¹. Kriminalitet var fattigdomsrelatert¹². Man mente at kriminaliteten ville forsvinne ved innføring av gode sosiale ordninger. Fellesskapelige verdier som toleranse og human behandling sto sentralt. Til tross for økt levestandard viste det seg likevel at kriminaliteten tiltok.

3.2 Individualiseringen

Velferdsstaten resulterte i enorme samfunnsmessige endringer og økt velstand. Individet ble mer selvstendig i forhold til å kontrollere eget liv¹³. Tilhørigheten til fellesskapsgrupper ble mindre. Kvinnene gikk ut i arbeidslivet. Prevensjon ble vanligere. Eneforeldre, single og skilte ble en større gruppe. Vellykkethet ble målt ut fra besittelse av materielle goder som resulterte i andres respekt og beundring¹⁴. Stigende velstand og eierforhold til flere ting gjorde individet mer sårbart for kriminalitet¹⁵.

¹¹ Ståle Eskeland, *Strafferett*, s. 47-51.

¹² Flemming Balvig, *kriminalitet og sosial kontroll*, s. 56-62

¹³ Flemming Balvig, *Straf og tryghed*, s. 3-8

¹⁴ Ragnar Hauge, *Kriminalitetens årsaker*, s. 143-160.

¹⁵ Flemming Balvig, *Straf og tryghed*, s. 3-8.

Økt individualisering førte til individets frisetting fra tradisjoner og mindre uformell sosial kontroll¹⁶. Samfunnet ble mer usikkert og uforutsigbart for hver enkelt, forsterket av faktorer som økt mobilitet, urbanisering og stadig kontakt med ukjente mennesker. Velferdsteorien var i krise fordi velferdsgoder i alminnelighet ikke førte til mindre kriminalitet. Straffesystemets resosialiseringstanke viste seg å ikke fungere etter hensikten ettersom lovbyggere ofte ble gjengangere i straffesystemet¹⁷.

I den offentlige debatt ble fokus flyttet fra gjerningsperson til offer - individet skulle beskyttes. I kriminalpolitikken ønsket man å formidle følelsen av hevn og rettferdighet overfor den kriminelle. Frihetsstraff for gjerningspersonen ville også gi ofrene og andre beskyttelse – her og nå – ved at gjerningspersonen ble uskadeliggjort¹⁸.

3.3 Ofrene i fokus

Samfunnsutviklingen førte til synliggjøring og økt oppmerksomhet for ofre, som blant annet viste seg i endret bruk av offerundersøkelser¹⁹. Ved kvalitative forskningsmetoder, som dybdeintervjuer, ble offerundersøkelsene nå brukt til å synliggjøre ofrenes skader etter å ha blitt utsatt for straffbare forhold.

3.3.1 USA

3.3.1.1 Offerpolitikk

Den amerikanske president Ronald Reagan fremla i 1982 betenkningen: "President's Task Force on Victims of Crime, Final Report". Formålet var å styrke ofrenes stilling. i lovgivningen, i form av bedre service og flere rettigheter i straffeprosessen. Bedring av ofrenes posisjon skulle ikke gå på bekostning av siktedes rettigheter. En annen

¹⁶ Uformell sosial kontroll er den kontrollen som utøves av vanlige mennesker, gjerne av personer vi kjenner, og som påvirker vår handlemåte, se Flemming Balvig, *kriminalitet og sosial kontroll*, s. 73-88

¹⁷ Se straffelovkommisjonen om strafferettslige reformspørsmål, NOU 1983:54 kapittel 4 s. 49-52.

¹⁸ Flemming Balvig, *Straf og trygghet*, s. 3-8.

¹⁹ Offerundersøkelser ble tidligere brukt for å avdekke mørketall. Formålet var å dokumentere den skjulte kriminalitet, for å vise at det var avvik i forhold til hvor mange lovbyggere som begikk straffbare handlinger - sammenholdt med hva som faktisk ble politianmeldt.

målsetting var å behandle lovbrøyteren enda hardere (lengre straffer og tøffere soningsforhold)²⁰.

Rettighetsperspektivet preger offerpolitikken i USA etter 1980²¹. Den første rettighetserklæringen "Victims' Bill of Rights" ble vedtatt.

Erklæringen gir ofre informasjonsrettigheter, hvor de har krav på å bli underrettet om forandringer i lovovertrederens status i straffesystemet, og deltagerrettigheter når myndighetene tar stilling til prøveløslatelse. Ved vurdering av prøveløslatelse plikter fengselsmyndighetene til å ta hensyn til hvordan offeret oppfatter den straffbare handling og gjerningspersonen på løslatelsestidspunktet.

Ofrene har straffeprosessuelle rettigheter, som deltagelse i alle rettsmøter og uttalerett til dommeren om den straffbare handling og om tiltalte. Offeret kan nedlegge erstatningspåstand. Offerets utsagn skal inngå i rettsboken og skal hensyntas ved rettens avgjørelse.

Den danske juristen Malene Frese-Madsen uttaler²² at undersøkelser viser at ofrenes utøvelse av deres adgang til å bli hørt, ikke resulterer i hardere behandling av de domfelte

Såkalte "victim impact statements", (offererklæringer) gir offeret mulighet for innflytelse på straffeutmålingen, ved å redegjøre for lidelsene gjerningspersonen har påført ham.²³

²⁰ Annika Snare, *Offer og offerpolitikk*, 73-81 og Annika Snare, *Hjælp til ofre for forbrydelser – hvordan*, s. 143-155.

²¹ Reformoversikt gis av Malene Frese- Madsen i *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvitenskap* (1993) s. 65-77.

²² *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvitenskap* (1993) s. 65-75.

²³ Annika Snare, *Hjælp til ofre for forbrydelser – hvordan?*, s. 143-155.

I mange amerikanske stater gis offeret rett til å uttrykke seg overfor domstolen om hva som er en passende straff. I enkelte delstater blir offerklæringer også tillatt fremlagt ved rettens stillingtagen til dødsstraff.

3.3.1.2 Offerbevegelsene

Som resultat av misnøye og kritisk holdning til hvordan ofrene ble behandlet av det offentlige, herunder det strafferettslige system, dannet det seg på 1980-tallet aksjonsorienterte offerbevegelser. Kvinnefrigjøringen på 1970 og 1980-tallet, resulterte i kvinnebevegelser som aktivt kjempet for kvinner som ofre for vold og seksuelle overgrep. Det er i dag mange offerbevegelser.²⁴

3.3.2 Offerorganisasjoner i Europa

Mange steder i Europa mente ofrene seg forsømt av det offentlige system. Det ga støttet til dannelsen av ulike offerorganisasjoner²⁵.

Det britiske "Victim Support", er et stort nettverk av ca. 400 offerrådgivninger, finansiert av det offentlige. Bevegelsen yter hjelp til ofre for alvorlig vold og voldtekter, annen grov kriminalitet og pårørende til drapsofre.

I Nederland ble det statlige offerforbund "Slachtofferhulp" dannet i 1980-årene. Forbundet retter seg til samme målgruppe som "Victim Support", men omfatter også trafikkofre. Organisasjonen gir veiledning og emosjonell støtte, samarbeider med politiet og har en mer oppsøkende fremgangsmåte enn de øvrige bevegelsene.

Danmark fikk først i 1997 et landsdekkende nett av offerrådgivninger for alle kriminalitetsofre – som i dag rommer ca. 50 virksomheter. Offerrådgivningen er uavhengig og selvbestemmende med hensyn til form, struktur og organisasjon. Støttepersonene er frivillige og ulønnede.

²⁴ Anne Robberstad, *Bistandsadvokaten, ofrenes stilling i straffesaker*, s. 294.

²⁵ Annika Snare, *Hjelp til ofre for forbrydelser – hvordan?*, s. 143-155.

”Victim Support” var foregangsbevegelsen for den svenske ”Brottsofferjouren”, som står for den overordnede koordinering av frivillig innsats, regionalt og lokalt til ofre i nærmiljøet. I 10 år har Sverige også hatt det statlige ”Brottsoffermyndigheten”²⁶, som ivaretar alle ofres behov. I Norge finnes ikke tilsvarende statlig organ.

For å hjelpe og støtte ofre som har blitt utsatt for og skadet av vold, ble Landsforeningen for Voldsofre etablert i 1989 i Norge, på frivillig basis. I januar 2004 ble Nasjonalt Kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) stiftet²⁷. Senteret er statlig og etablert for å styrke innsatsen mot vold. Som underavdeling av NKVTS yter rådgivningskontorene for kriminalitetsofre (RKK) gratis støtte, råd og praktisk veiledning. Det er i dag ni rådgivningskontorer i Norge, politisk og religiøst nøytrale.

Mange europeiske offerorganisasjoner samlet seg i 1989 under betegnelsen ”European Forum for Victim Services”, hvor Norge er med. Paraplyorganisasjonen er et supplement til offentlige velferdssystemer, partipolitisk uavhengig. Det overordnede mål er beskyttelse av ofrenes rettigheter. Offerorganisasjonen har avgitt to store erklæringer ”Statements of Victims Rights in the process of criminal justice” fra 1995/96, og ”Statement of Social Rights of Victims of Crime” fra 1997.

Interesseforeningen ”European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice” ble formelt etablert i 2000. Behovet for gjensidig europeisk utveksling av erfaringene fra nasjonale prosjekter initierte dannelsen, fundamentert på ideologien ”restorative justice”. Foreningen holder konferanser og oppdaterer medlemslandene om hva som skjer innenfor området. Norge er aktivt med i foreningen²⁸.

3.4 Internasjonal anerkjennelse av offeret

Gjennom de siste årtier har anerkjennelsen av ofrene kommet til uttrykk gjennom vedtagelse av internasjonale konvensjoner, retningslinjer og standarder for rettferdig behandling av kriminalitetsofre²⁹.

²⁶<http://www.brottsoffermyndigheten.se>.

²⁷ <http://www.nkvts.no>.

²⁸ <http://www.euforumrj.org>.

²⁹ Den Europeiske konvensjon fra 1983, om erstatning til ofre for voldskriminalitet.

3.4.1 Menneskerettighetene

I Norge ble Human Rights House Foundation dannet høsten 2004. Formålet var å samle menneskerettighetsorganisasjoner under samme tak³⁰.

Menneskerettighetene følger av sameksistensens folkerett³¹ og gir individene rettighetssubjektivitet. Det betyr at individene kan påberope seg menneskerettighetene direkte overfor nasjonale domstoler. Etter Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon av 4 nov 1950, (EMK) art. 1 har medlemslandene både positive plikter (handlingsplikt) og negative plikter (hindre krenkelse) til å respektere menneskerettighetene. Den Europeiske Menneskerettighetsdomstolen (EMD) har fastslått at ofre har menneskerettslig vern, jfr. EMD-avgjørelsen, Calvelli og Ciglio mot Italia , dom 17. juni 2002, og EMD-avgjørelsen M.C mot Bulgaria, dom 4. desember 2003 .

Fortolkningen av EMK reiser imidlertid problemer³². Etter EMK gis alle individer beskyttelse for vidt formulerte krenkelser, men angir ikke hvordan konflikt mellom menneskerettigheter skal veies mot hverandre. Som eksempel kan jeg nevne gjerningspersonens rett til utfoldelse og frihet og offerets rett til sikkerhet og beskyttelse mot vold. Jeg legger til grunn at slike fortolkningsproblemer må løses ved en balansert avveining mellom motstridende hensyn.

For i særlig grad å styrke menneskerettighetenes stilling i Norge, vedtok Stortinget, lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettighetsloven) den 21. mai 1999 nr. 30. I lovens § 2 reguleres hvilke konvensjoner og tilleggsprotokoller som skal gjelde som norsk lov. Til tross for lovfestingen, byr den effektive håndhevelse av rettighetene for ofre på praktiske problemer.

Etter EMK art. 13 skal alle, også ofre, ha en effektiv prøvesesrett for nasjonale domstoler. Skal ofre påberope seg konvensjonsbrudd for EMD krever EMK art. 35 uttømmelse av nasjonale rettsmidler. Det foreligger ikke kjente offerklager til EMD fra

³⁰ AmnestyNytt nr. 3 (2004).

³¹ Dvs. traktater, Ole Spiermann, *Moderne Folkeret*, s.77-94 og s. 431-450.

ofre for overgrep i Norge. Jeg mener at årsaken trolig ligger i at ofrene ikke kommer i klageposisjon. Mange grove seksuelle overgrep har skjedd lenge før de anmeldes til politiet. Foreløpige tall fra perioden 1997³³ til og med 2000 viser at rettssystemet, etter langvarige prosesser, "avviser" 61 prosent av alle anmeldelsene³⁴. Kun hver 13. seksualforbrytelse har ukjent overgriper. En av fire ender med tiltale, men hver sjettede av disse resulterer i frifinnelse. Av alle anmeldte seksualforbrytelser endte en av fem med straffedom. Anmeldte tilfeller av incest og voldtekt både henlegges og frikjennes oftest. Kommer ikke ofrene i klageposisjon, kan krenkelse av EMK ikke fastslås. Av den grunn bidrar behandlingen av ofre for volds- og sedelighetskriminalitet i rettssystemet til å avskjære muligheten for en dynamisk rettsutvikling. Problemet forsterkes av store mørketall³⁵

Uttalelser fra Justiskomiteen³⁶ viser imidlertid at det er politisk vilje til å styrke ofrenes menneskerettslige vern i form av positive plikter, da de sier: "...at gjerningsmenn i dag har et praktisk og håndhevbart menneskerettslig vern etter konvensjonen, mens voldsofrene ikke har et tilsvarende vern". Det gjenstår å se om offerets vern blir effektivt gjennom forbedringer i lovverket.

I tillegg til EMK skal det nevnes at i verdenserklæringen³⁷ om menneskerettigheter av 10 desember 1948 samt i konvensjoner, og FN deklarasjoner³⁸ anerkjennes retten til å leve i trygghet.

3.4.2 FN

I FN's deklarasjon fra 1985 stadfestes fundamentale rettsprinsipper for ofre for kriminalitet og maktmisbruk³⁹. Deklarasjonen opererer med et vidt offerbegrep i forhold

³² Om fortolkning av traktater, se Wien-konvensjonen av 23 mai 1969 om traktatrett, artikkel. 31-33. Se også EMD's avgjørelse i Golder Case Judgment, dom 21 februar 1975. Der fastslår domstolen viktige fortolkningsprinsipper ved fortolkning av EMK (verdi- og formålsbasert fortolkning).

³³ Årstallene er før vedtagelsen av menneskerettighetsloven i 1999, men har illustrativ verdi.

³⁴ Reid J. Stene Seksualforbrytelser -skjebner i rettssystemet, Samfunnsspeilet nr. 3 (2001).

³⁵ Om mørketall ved voldskriminalitet, Statistisk sentralbyrå, Statistikkbanken, Tabell 04978 (2001).

³⁶ Innst. O. nr. 46 (2000-2001) kapittel 4 pkt. 4.20.

³⁷ Kun en erklæring, ikke rettslig forpliktende, men har autoritativ verdi som fortolkningshensyn.

³⁸ FN deklarasjonen om sivile og politiske rettigheter og økonomiske, sosiale og politiske rettigheter av 1966.

³⁹ A/RES/40/34, (november 1985).

til krenkelser av etablerte menneskerettigheter og internasjonal strafferett, eksempelvis folkedrap, slaveri, tortur.

I resolusjon⁴⁰ om mediation i straffeprosessen har FN's økonomiske og sosiale råd utarbeidet et utkast til grunnleggende prinsipper om bruk av restorative justice – programmer i straffesaker. Resolusjonen bruker begrepet restorative justice om programmer som bruker ”gjenopprettende prosesser” eller sikter på å oppnå ”gjenopprettende resultater”.

Resolusjonen definerer ”gjenopprettende prosess” som ”enhver prosess , som offer, gjerningsmann og/eller andre medlemmer av lokalsamfunnet, som er påvirket av en kriminell handling, aktivt deltar sammen. Prosessen går ut på en løsning av den situasjonen, som er en følge av kriminaliteten”. I den gjenopprettende prosess, skal partene få hjelp av en rettferdig og upartisk tredjeperson, en megler.

Gjenopprettende resultat” defineres i resolusjonen som en ”en avtale/overensstemmelse, som er oppnådd som følge av en gjenopprettende prosess”. Eksempler på et gjenopprettende resultat er voldsoffererstatning, ungdomskontrakt, og samfunnsstraff, i tillegg til arbeidsavtale eller forsoningsavtale etter megling.

Konvensjonsbestemmelser fra FN har rettslig betydning i Norge fordi medlemskap⁴¹ i FN-organisasjonen pådrar Norge folkerettslige forpliktelser⁴². FN tilbyr medlemsstatene en global ramme for meningsutveksling.

3.4.3 Europarådet

Europarådet, bestående av 45 medlemsland, har i over 50 år vært en freds- og samarbeidsorganisasjon basert på den europeiske kulturarv, fundamentale menneskerettigheter og demokrati.

⁴⁰ECOSOC RES. 2000/14 (27/7/2000).

⁴¹ FN-pakten av 26 juni 1945. Norge ble medlem 27 november 1945, og forpliktet til å overholde konvensjoner på traktatrettslig grunnlag.

Norge vektlegger samarbeidet i Europarådet., som etter norsk syn gjør en stor og betydningsfull innsats, særlig innenfor kjerneområder som menneskerettigheter, rettsstat og godt styresett.

I flere anbefalinger har Europarådet tatt fremtredende hensyn til offeret. Som eksempel kan det nevnes anbefaling fra 1985 vedrørende offerets stilling i straffelovens og straffeprosessens ramme og anbefaling fra 1987 vedrørende bistand til ofre og forebyggelse av viktimisering. Rådet har også gitt en anbefaling om megling i straffesaker i 1999⁴³.

3.4.4 EU's rådsrammevedtak

EU har de seneste år satt kriminalitetsofrenes interesser og behov i fokus. Rådet for den europeiske union vedtok den 15 mars 2001 en rammebeslutning⁴⁴ om offerets stilling i straffesaker⁴⁵. Beslutningen skaper ikke rettslige forpliktelser for Norge, da pliktene ikke angår det indre marked, og er således unntatt fra EØS-avtalen. Fra mai 2004 er det 25 medlemsland i EU som plikter å vedta lover og administrative bestemmelser som er nødvendige for å etterkomme rammeavgjørelsen.

Rammeavgjørelsen knesetter hensynet til respekt av ofre, samt anerkjennelse av ofres legitime rettigheter og interesser i strafferettsystemet (§ 2). Det nevnes bl.a. ofrenes rett til å bli hørt og fremskaffe bevis (§ 3), retten til å motta opplysninger (§ 4), garantier for kommunikasjon (§ 5), rett til særlig bistand, herunder advokatbistand (§ 6) og ofrenes rett til beskyttelse ved fare for hevnakter eller krenkelse av privatliv (§ 8). I tillegg fastslås ofrenes rett til dekning av utgifter (§ 7) og erstatning fra gjerningspersonen i forbindelse med straffesaken (§ 9). Rammebeslutningen omtaler også megling i straffesaker, om fremgangsmåten anses hensiktsmessig (§ 10).

⁴² Om Internasjonale organisasjoner (IGO), se Ole Spiermann, *Moderne Folkeret*, s.455-459

⁴³ Recommendation No. R (99) 19.

⁴⁴ Om EU's retsakter, se traktatens artikkel 249 (4).

⁴⁵ EU-Tidende nr. L 082 av 22. mars 2001 s. 0001-0004.

3.5 Mulige årsaker til offerorienteringen

Det er ikke noe entydig svar på hvorfor det i våre dager har blitt fokus på ofrene. Den historiske utvikling er resultat av komplekse forhold.

3.5.1 Flere ofre for straffbare forhold

Kriminalitetsstatistikken⁴⁶ viser at det fra ca. 1960-tallet har vært en økning av anmeldte straffelovsovertredelser, til tross for høykonjunktur og forventninger om nedgang i kriminalitetens omfang i velferdsstaten. Tendensen har vært den samme i de skandinaviske land men også i land som USA, Holland, Tyskland, England og Frankrike. Den stigende kriminalitet resulterer i flere ofre for vold- og sedelighetskriminalitet, innbrudd, tyveri, hærverk, innbrudd, ran, veskenapping og drap. Det innebærer at det er en stadig tiltagende gruppe av personer som berøres av straffbare forhold⁴⁷.

3.5.2 Synliggjøring av kvinne -og voldtektsofre

I kjølvannet av kvinnefrigjøringen på 1960/1970-tallet fikk kvinnebevegelsen en sentral betydning for fremveksten av forskjellige foranstaltninger til støtte for kvinner som ofre. Krisesentre ble etablert. Kvinner som hadde vært utsatt for voldtekt, vold, incest og seksuell sjikanering kunne henvende seg der for hjelp og støtte. Kvinner som ofre for vold og seksuelle overgrep ble synliggjort.⁴⁸

3.5.3 Hensynet til offeret

Den tiltagende markering av menneskerettigheter, om retten til å leve i trygghet og hensynet til enkeltindividets beskyttelse, medvirket til å sette offerets interesser og behov på dagsorden.

⁴⁶ Statistisk sentralbyrå, Tabellregister – historisk statistikk 1994, Rettsforhold, Tabell 8.5. Forbrytelser etterforsket etter politiets avgjørelse i perioden 1956-1992, og Statistikkbanken 03.05 – Kriminalitet og rettsvesen, Tabell 04865-04886 (1983-2001).

⁴⁷ Flemming Balvig, *Kriminalitet og sosial kontroll*, s. 61.

⁴⁸ Anne Robberstad, *Bistandsadvokaten, ofrenes stilling i straffesaker*, s. 294 og Annika Snare, *Offer og offerpolitikk*, 73-81.

I Norge er hensynet til offeret begrunnelse for lovfesting av ordningene med beskyttelse som vitne⁴⁹ i strl. § 132a, bistandsadvokatordningen⁵⁰ i strpl. § 107a og voldsoffererstatningsordningen⁵¹, hvor ofre i lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m av 20. april 2001 nr. 13 § 1 er gitt rett til voldsoffererstatning⁵².

⁴⁹ Ot. prp. nr. 40 (1999-2000) kapittel 1.

⁵⁰ Ot. prp. nr. 63 (1980-1981) side 4 og Ot.prp. nr. 33 (1993-1994) kapittel 1

⁵¹ Ot. prp. nr. 4 (2000-2001) kapittel 1 og kapittel 5 pkt. 5.1.

⁵² Justisdepartementet er i ferd med å evaluere loven for å finne ut om lovfesting av voldsoffererstatning har styrket voldsofrenes stilling. Det tas sikte på å fremme en proposisjon i mars-april 2005.

4 Konflikttrådene i Norge

4.1 Konflikt som eiendom

Den norske kriminologen, professor Nils Christie, er grunnleggeren av den ideologiske bevegelse og tankegangen som ligger til grunn for lovgivningen om konflikttrådene. I artikkelen ”konflikt som eiendom”⁵³ tar han for seg hvordan samfunnets utvikling går i retning av at konflikter i økende grad blir overtatt av profesjonelle aktører, som jurister, og andre behandlere. Christie tar i artikkelen opp hvordan konfliktene kan bringes tilbake til dem konflikten gjelder.

Den ideologiske tankegang som sprang ut fra artikkelen, ble prøvet ut i et meglingsprosjekt i San Fransisco, USA⁵⁴, som noen norske kriminologer besøkte. Prosjektet viste at det var praktisk mulig å sette ideene ut i livet.

Etter uttalelser fra politisk hold i kriminalmeldingen⁵⁵ og kritiske uttalelser fra Riksadvokaten om hvorvidt det tradisjonelle strafferettssystemet var egnet som oppdragende funksjon for unge kriminelle, ble det første konfliktrådet opprettet som prosjekt i 1983. I kjølvannet av suksessen, og med påtalemyndighetens støtte ble konfliktrådsloven vedtatt i 1991⁵⁶. Forarbeidene⁵⁷ nevner styrking av lokalsamfunnets mulighet til ta seg av lettere lovbrudd ved egen hjelp og ”gi konfliktene tilbake til folket” som en generell målsetting for loven.

Norge var det første land i verden som fikk en lovfestet konfliktrådsordning, motivert ut fra ønske om at lovfestingen skulle skape større klarhet om rekkevidden av reglene. Siktemålet var å opprette flere konfliktråd, øke deres anseelse og dermed oppnå en mer hensiktsmessig reaksjon overfor særlig unge lovbrøyttere. Loven ivaretar også ofrenes behov. Forarbeidene⁵⁸ nevner muligheten for offerets aktive deltagelse i løsning av saken som ett viktig hensyn.

⁵³ Nils Christie, *konflikt som eiendom*.

⁵⁴ Om nærmere beskrivelser av prosjektet i USA; Liv Mørland, *Megling i konfliktråd – Hva skjer?* s.23 flg.

⁵⁵ St.meld.nr. 104 (1977-78).

⁵⁶ Ot.prp. nr. 56 (1989-1990) kapittel 2 pkt. 2.1, s. 9.

⁵⁷ Ot.prp. nr. 56 (1989-1990) kapittel 2 pkt. 2.1, s. 9.

⁵⁸ Ot.prp. nr. 56 (1989-1990) kapittel 2 pkt. 2.1, s. 9.

Tilbud om gratis konfliktrådsbehandling finnes i alle kommuner i dag, jfr. konfliktrådsloven § 2.

Konfliktrådenes virksomhet er fra 1. januar 2004 en statlig ordning, ledet av et nyopprettet sekretariat som er underlagt Justisdepartementets sivilavdeling. I dag er det 22 konfliktråd i Norge.

Organiseringen av konfliktrådene bygger på en avveining av kryssende hensyn. Ønsket om å styrke lokalmiljøets mulighet og evne til å håndtere konflikter og lettere lovbrudd mot hensynet til konfliktrådene som en del av rettspleien⁵⁹ og behovet for likebehandling⁶⁰.

Konfliktrådsloven legger opp til at konfliktrådene kan behandle både sivile- og straffesaker. Likevel fremgår det klart av lovens oppbygging og lovforarbeidene⁶¹ at straffesakene er den viktigste oppgaven.

4.2 Restorative Justice – deltagelse – reparasjon og forsoning

Internasjonalt har det utviklet en ny og annerledes tenkemåte – et sett av prinsipper – som kalles Restorative Justice⁶². RJ bygger på forestillingen om at kriminalitet primært er konflikter mellom individer, forårsaket av en krenkelse av mennesker og deres relasjoner. RJ tar utgangspunkt i at lovbrudd skaper forpliktelser for gjerningspersonen. Den norske konfliktrådsordningen har RJ elementer i seg⁶³.

RJ praksis og teori har sprunget ut fra en erkjennelse om, at ofrenes behov ikke dekkes gjennom det autoritative system. Ofrene kan føle seg ignorert, avvist og tidvis misbrukt i det juridiske system. Prinsippene om RJ er ment å være retningsgivende med sikte på og ta ofrenes behov for rettferdighet på alvor ved behandlingen i straffesystemet.

⁵⁹ Justiskomiteens flertall forkastet forslaget om at konfliktrådet ikke skulle være en del av den ordinære straffesakskjeden, se Innst. O. nr. 21 (1990-1991) s.6

⁶⁰ Ot.prp. nr. 79 (1999-2000) kapittel 2. pkt. 2.1

⁶¹ Ot.prp. nr. 56 (1989-1990) s. 5.

⁶² Heinz Messmer and Hans-Uwe Otto, *Restorative Justice on Trial*, s. 1.

Gjerningspersonen skal ta sitt ansvar, i den hensikt å reparere skaden. Straffesystemets overordnede mål bør være å forsone partene og samtidig gjenopprette skadene som er skjedd ved lovbruddet. Det kan gjøres ved å legge til rette for at partene møtes med gjensidig respekt og bidra til gjenopprettelse av materielle skader og bearbeidelse av mellommenneskelige relasjoner.⁶⁴

RJ er en prosess, som er ment å involvere de som har en interesse i det aktuelle lovbrudd. Konfliktrådsbehandling er tuftet på en slik prosess. Prinsippene anerkjenner konfrontasjon som metode. Tanken er at partene skal møtes og identifisere og adressere sinne, behov og forpliktelser. Prosessen er ment å være terapeutisk, med sikte på reparasjon - i den grad situasjonen lar seg reparere. Det viser seg at jo mer kunnskap et offer får om omstendighetene rundt en straffbar handling, desto mindre frykt vil offeret leve med⁶⁵. Skremmebilder og fordommer overfor gjerningspersonen kan lettere bli borte når offeret forstår at gjerningspersonen er et menneske⁶⁶.

I teorien om RJ er ofrenes behov knyttet til mulighet for informasjon ved å stille spørsmål til gjerningspersonen. Det gir offeret anledning til å få svar på spørsmål som bare gjerningspersonen kan besvare. Som terapi er det viktig å fortelle deres versjon av sannheten til den som forårsaket krenkelsen. Behovet for å gjenvinne kontrollen som ofrene har tapt ved overgrepet, kan ivaretas ved involvering i egen sak. Det gjør det lettere for ofre å se fremover enn å være bakoverrettet. I tillegg fremheves behovet for restitusjon. Ofrene tar tilbake noe som er tapt, som tilfredsstilles gjennom den symbolske virkning restitusjon har. Ofrenes behov for ansvarliggjøring av gjerningspersonen dekkes ofte ved unnskyldning og erkjennelse fra gjerningspersonen om at ofret ikke kan klandres. Dette bidrar til at ofrene får anerkjennelse for sinne og frustrasjon, samtidig blir hensynet til rettferdighet for ofre ivaretatt i rettssystemet⁶⁷.

⁶³ St.prp. nr. 1 (2004-2005), Del 1, kapittel 1.3, Boks 1.3 Alternativer i kriminalitetsbekjempelsen.

⁶⁴ Howard Zehr, *The little book of Restorative Justice*, s. 21-41.

⁶⁵ Flemming Balvig, *Af angst for kriminalitet -og- Reaksjoner på kriminalitet i samfundets centrum og periferi*, s. 97-114.

⁶⁶ Slike målsettinger fremkommer av forarbeidene jfr. Ot. prp. nr. 56 (1989-90) kapitel 2 pkt. 2.1 s. 9.

⁶⁷ Howard Zehr, *The little book of Restorative Justice* s. 13-18.

I Norge er den offisielle oversettelse av restorative justice ”deltagende rettspleie”⁶⁸. Begrepsbruken har blitt omdiskutert og kritisert, idet ordbruken ut fra en tradisjonell ordlydsfortolkning lett kan henlede tanken på den prosessuelle innfallsvinkel.

Det er mange fellestrekk ved RJ og den konfliktrådsbehandling som avhandlingen i det følgende vil redegjøre for. Den internasjonale oppmerksomhet⁶⁹ omkring RJ viser at prinsippene anerkjennes. Resultater av RJ metodikken kan virke som empirisk innspill i den norske diskusjonen om å utvide eksisterende konfliktrådsordning.

4.3 Konfliktråd som meglingsarena

Konfliktrådet er et rent meglingsorgan jfr. konfliktrådsloven § 1. Det fastslås her at konfliktrådets oppgave er å ”megle i tvister som oppstår på grunn av at en eller flere personer har påført andre en skade, tap eller annen krenkelse”.

Terminologien ”konfliktrådet” kan være noe misvisende ettersom ”rådet” består av en konfliktrådsleder som fatter forvaltningsvedtak. Megling i den enkelte sak utføres heller ikke av noe ”råd”, men av en eller eventuelt to meglere, jfr. forskrift om megling i konfliktråd, 1992-08-13 nr. 620 § 12.

Konfliktrådsbehandling bygger på forutsetningen om at lovbruddet er en krenkelse av forholdet mellom offer, gjerningsperson og lokalsamfunn⁷⁰, og at frivillig megling kan gjenopprette den ubalansen som har oppstått. Gjerningspersonen blir konfrontert med offeret og ansvarliggjøres ved å få kunnskap om konsekvensene for offeret, fortalt av offeret selv. Metoden bygger på prinsippene om RJ.

⁶⁸ Engelske uttrykk som ”participatory justice”, ”reparative justice” og ”procedural justice” blir også brukt.

⁶⁹ FN resolusjon om megling i straffesaker, ECOSOC RES. 2000/14 (27/7/2000).

⁷⁰ Ot.prp. nr. 56 (1989-90) kapittel 2 pkt. 2.1, s. 9.

4.4 Kan offeret selv bringe saken inn for konfliktrådet?

Konfliktrådsloven sonderer mellom straffesaker og sivile saker. Straffesaker er i lovens terminologi saker som ved en formell beslutning er overført til konfliktrådet av kompetent påtalemyndighet, jfr. strpl. § 71a. Andre saker anses som sivile saker.

Etter forskrift om megling i konfliktråd § 7 nr. 2 kan saker bringes inn av ”den forholdet gjelder”. Det betyr at offeret, på eget initiativ, kan bringe saken inn for konfliktrådet uten å gå veien om anmeldelse til påtalemyndigheten.

4.4.1 Virkningene av at offeret selv bringer saken inn til konfliktrådet

Konfliktrådet har plikt til å behandle saken dersom saken er ”egnet”, jfr. forskriften § 7. Forskriften § 7 (2) nevner lovbrudd av mindre alvorlig art som eksempel på hva som er egnet. Er saken egnet vil konfliktrådet behandle saken som andre sivile saker, selv om handlingen forholdet gjelder er straffbar.

I en viss utstrekning kan politiet eller lensmann anbefale offeret selv å oppsøke konfliktrådet, uten å gå veien om formell anmeldelse⁷¹.

4.5 Årsaker til at ofre unnlater anmeldelse til politiet

Mulige årsaker til at noen ofre velger å unnlate anmeldelse kan være frykt for at politiet ikke klarer å oppklare forholdet, risiko for henleggelse eller av engstelse for dårlig behandling hos politiet eller rettsvesenet. Særlig i voldtektsaker⁷², er kvinner redde for å bli møtt med mistro eller bli fremstilt uten troverdighet⁷³.

Mange ofre er i tvil om forholdet skal anmeldes fordi det er en påkjenning å delta i rettsprosessen. Hvilket utfall en rettsprosess får, kan være usikker, da saken kan bli henlagt eller gjerningspersonen kan bli frifunnet. Frifinnelse oppfattes av mange som om gjerningspersonen er uskyldig, til tross for at frifinnelsen kan være et resultat av

⁷¹ Riksadvokatens rundskriv om konfliktråd R 2581/93 s. 7.

⁷² Det er flest kvinner som blir voldtatt og mørketallene er store, St.prp. nr. 1 (2004-2005) pkt. 1.2.3.

⁷³ Uttalelse fra Norske Kvinners Nasjonalråd i høringsrunden til forslaget om bistandsadvokatordningen.

mangel på bevis for dømme tiltalte. I voldtektssaker kan kvinnen bli møtt med påstander om falske anklager, med samfunnsmessig fordømmelse til følge.

Offeret kan selv melde saken inn for konfliktrådet i saker av mindre alvorlig art, uten å anmelde saken til politiet. Dette kan være aktuelt dersom offeret ønsker å unngå domstolsbehandling utfra ønske om konfidensialitet, bevarelse av forholdet til gjerningspersonen eller fordi offeret ser fordelene ved selv å delta i megling.

4.6 Årsaker til at ofre velger å anmelde forholdet til politiet

For enkelte ofre vil ønsket om domstolsbehandling motivere en anmeldelse, basert på ønske om at gjerningspersonen blir funnet skyldig og straffet.

Rettferdighet oppnås ved at gjerningspersonen får det han fortjener. En autoritativ avgjørelse ikler således beslutningen et slør av rettferdighet. Noen ofre anser det mest fordelaktig med domstolsbehandling fordi de samtidig kan fremme et erstatningskrav og få en eksigibel avgjørelse. Noen vil at saken kan være eksempel til etterfølgelse i tilsvarende saker senere, eller søker å eksponere gjerningspersonens handling ved at den skal bli offentlig kjent.

Velger offeret å anmelde saken har han ikke lenger noen selvstendig rådighet over forholdet. Det vil være påtalemyndigheten som avgjør om saken er egnet for konfliktrådet eller bør avgjøres av domstolene. Etter strpl. § 67(4) er det politiet som har den formelle kompetanse til å oversende saken til konfliktrådet

4.6.1 Påtalemyndighetens reaksjonsmuligheter

Påtalemyndighetens reaksjonsmuligheter er knyttet til gjerningspersonen. Da jeg har valgt å redegjøre for hvilke reaksjonsmuligheter påtalemyndigheten har, er hensikten å belyse hvilke konsekvenser en anmeldelse fra offeret kan få. Hvordan saken kan behandles av politi og påtalemyndighet vil være med på å påvirke offerets valg i forhold til anmeldelse.

Med hjemmel i strpl. § 71a avgjør påtalemyndigheten sakens behandling, herunder om saken skal fremmes for konfliktrådet som straffesak eller ikke, jfr. forskriften § 7(1).

Selv om offeret vil kunne foreslå konfliktrådsbehandling, er det påtalemyndigheten som har kompetanse til å foreta den endelige avgjørelse, og som forventes å kjenne ordningen.

4.6.1.1 Megling som alternativ til straff

Overføring av saken til megling i konfliktrådet er en alternativ reaksjon til tradisjonell strafferettslig forfølgelse⁷⁴, herunder forelegg og påtale, men også til påtaleunntatelse⁷⁵.

Er straffeskyld bevist, skal påtalemyndigheten etter strpl. § 71a ta stilling til om saken ”egner seg” før overføring av saken til konfliktrådet, helst så tidlig som mulig i etterforskningen⁷⁶. Hvilke saker som egner seg er i stor grad overlatt til påtalemyndighetens skjønn, da lovens ordlyd ikke sier noe om hvilke grenser som gjelder. Praksis fra lensmenn med påtalekompetanse viser at formuesforbrytelser som skadeverk, butikktveri og simpelt tyveri vurderes som egnede saker⁷⁷. Voldssaker, herunder legemskrenkelser av mindre alvorlig art, behandles også i konfliktråd⁷⁸.

Konfliktrådet har ingen mulighet for å overprøve påtalemyndighetens vurdering⁷⁹ ved å avvise saken når påtalemyndigheten har avgjort at den skal fremmes, jfr. forskriften § 7.

Lykkes det å inngå gyldig avtale mellom partene, og avtalen oppfylles, er beslutningen om å overføre saken til megling i konfliktråd den endelige påtalemessige avgjørelse i saken, jfr. konfliktrådsloven § 16 og påtaleinstruksen § 18 A-4.

4.6.1.2 Megling som særvilkår i betinget dom eller som del av samfunnsstraff

Blir saken oversendt til hovedforhandling eller pådømmelse i tilståelsessak, jfr. strpl. § 248, er det domstolen som fastsetter en passende straff, avhengig av om nærmere vilkår er oppfylt. Ved lovendring i strl. § 53 h) åpnes det for konfliktrådsbehandling som

⁷⁴ Riksadvokatens rundskriv om konfliktråd av 05 mai 1993- R 2581/93 s. 2

⁷⁵ Morten Holmboe, *Konfliktrådsloven*, s. 146.

⁷⁶ Påtaleinstruksen §18 A-1(2).

⁷⁷ Riksadvokatens rundskriv av 21.08.1989 nr. 5.

⁷⁸ Oppgavgjort, tidsskrift for konfliktrådet nr. 1- våren 2004 s. 16-17.

⁷⁹ Riksadvokatens rundskriv om konfliktråd R 2581/93 s. 8.

særvilkår i betinget dom⁸⁰. Det følger av forarbeidene til lov om gjennomføring av straff av 18 mai 2001 nr. 21 (straffegjennomføringsloven) §53, at domstolen kan sette vilkår om konfliktrådsmedling som del av samfunnsstraff⁸¹. Jeg har valgt ikke å utdype dette nærmere, da temaet knytter seg til gjerningspersonens forhold⁸² og vil falle utenfor rammene i denne fremstilling.

4.7 Meglingsprosessen –Den integrative konfliktløsningsmetode

I teoretiske fremstillinger om alternativ konfliktbehandling nevnes den integrative konfliktløsningsmetode som en av grunnformene for konfliktløsning⁸³. Metoden legger opp til bruk av forhandlings- og læringsprosesser partene imellom, assistert av en uavhengig megler. Metoden er særlig aktuell for gjennomføring av vellykkede løsninger i sivilrettslige tvister, men har likhetstrekk med metoden som brukes i konfliktrådene. Sentralt står demokratiske ideer om selvbestemmelse. Det grunnleggende er at megleren skal sørge for at partenes underliggende interesser og behov kommer frem under meglingen.

4.7.1 Grunnprinsipper for prosessen

Med offerets øyne vil jeg redegjøre for meglingens grunnprinsipper, og i hvilken grad disse er med på å ivareta offerets behov. Som det vil fremgå kan offerets og gjerningspersonens interesser være sammenfallende, derav betegnelsen ”partene”.

4.7.1.1 Frivillighetsprinsippet

Frivillighet er et absolutt krav. Ideen bak meglingen kan vanskelig gjennomføres dersom partene ikke ønsker det selv. Prinsippet fremkommer av konfliktrådssloven § 5 og forskriften § 8. Kravet innebærer at både offer og gjerningsperson skal samtykke til meglingen. Det innebærer at de skal være enige om hovedtrekkene i faktum. Politiet vil vanligvis innhente samtykke fra partene i avhør.

⁸⁰ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) kapittel 20 pkt. 20.6.3.2.

⁸¹ Ot.prp. nr. 5 (2000-2001) kapittel 1.

⁸² Når saken vurderes egnet for konfliktrådsbehandling, kan hensynet til offeret være en del av vurderingsgrunnlaget.

Deltagelse i megling fører til at forholdet ikke registreres i bøte- eller strafferegisteret, jfr. konfliktrådsloven § 17. Gjerningspersonens motiv for å samtykke til megling kan være bestemt ut fra å slippe anmerkning i strafferegisteret, eller slippe bot eller rettsak, men også ut fra et ekte ønske om dialog. Det er påtalemyndigheten som vurderer om samtykke fra partene foreligger.

En side ved frivilligheten er at partene når som helst kan trekke seg fra meglingen, også under meglingsmøtet.

4.7.1.2 Lekmannsprinsippet

Å styrke lokalsamfunnets mulighet til å ta seg av lettere lovbrudd og ”gi konfliktene tilbake til folket”, er en generell målsetting med konfliktrådene⁸⁴

4.7.1.3 Fortrolighetsprinsippet

Konflikten eies av de saken gjelder, offer og gjerningsperson. Det kommer til uttrykk i fortrolighetsprinsippet. Utenforstående skal ikke blande seg, eller gripe inn i konflikten. Det er partene som selv skal finne frem til det for dem riktige resultat, jfr. forskriften § 13(1). Prinsippet favner om taushetsplikten. Av bestemmelsene i konfliktrådsloven § 10 og forvaltningsloven § 13 til 13e er det megleren som er underlagt begrensninger i form av taushetsplikt.

Megleren skal ikke gi opplysninger til andre om det de får vite om noens personlige forhold eller slike forhold som omfattes av forvaltningsloven § 13(1). Unntak fra taushetsplikten kan tenkes hvis ”annet er fastsatt i eller i medhold av lov”, jfr. konfliktrådsloven § 10(1). Brudd på taushetsplikten kan straffes etter strl. § 121⁸⁵ og gjelder også etter at megleren har avsluttet sitt arbeidsforhold som megler i konfliktrådet. Ettersom taushetsplikten i utgangspunktet bare gjelder de som ”utfører tjeneste eller arbeid for” konfliktrådet, jfr. fvl. 13(1), faller partene utenfor

⁸³ Vibeke Vindeløv, *Konflikt, tvist og mægling*, s. 448.

⁸⁴ Ot. prp. nr. 56 (1989-1990) kapittel 2 pkt. 2.1 s. 9.

⁸⁵ Skyldkravet er forsett.

avgrensningen. I forarbeidene til konfliktrådsloven⁸⁶ presiseres det at fvl. § 13b (2) kan få betydning for partene.

Blir det domstolsbehandling i etterkant av megling i konfliktrådet følger det av reglene om vitneplikt i konfliktrådsloven § 10(2) at hensynet til sakens fulle opplysning må vike for hensynet til partene. Konfliktrådsloven § 10(2) begrenser rettens mulighet til å motta forklaringer som er underlagt taushetsplikten, jfr. § 10(1). Retten kan ved kjennelse⁸⁷ unnta fra denne bestemmelse, og bestemme at vitnet likevel skal gi forklaring, men ikke om forhold om hva partene har ”erkjent” eller ”tilbudt” under meglingen. Dette krever begge parter samtykke⁸⁸.

4.7.1.4 Relativitetsprinsippet

I forarbeidene⁸⁹ til konfliktrådsloven fastslås at det sentrale mål for meglingen er at partene skal komme frem til en avtale eller et forhandlingsresultat. Relativitetsprinsippet bygger på at det meste lar seg gjøre, ved at avtalen får det innhold som partene finner riktigst. Konfliktrådsloven § 13 fastsetter partenes ansvar for avtalens innhold. De skal selv søke å komme fram til en løsning av konflikten, jfr. forskriften § 13(2). Avtalen skal ha det innhold som tilgodeser partene og som gir dem følelse av å eie avtalen. Det er trolig lettere å etterleve det partene selv har avtalt, enn å bli påtvunget løsninger.

Likevel er det grenser for hvilket innhold avtalen kan ha, jfr. konfliktrådsloven §§8 og 13. Etter forskriften § 15(1) kan megleren nekte å godta en avtale som i urimelig grad favoriserer den ene av partene eller er uheldig av andre tungtveiende grunner.

4.7.1.5 Ansvarlighetsprinsippet

Forutsetningen for en vellykket konfliktrådsmegling er at partene selv deltar i konfliktrådet. Ved å møte personlig er grunnlaget lagt for at partene tar ansvar for at meglingsprosessen og meglingsresultatet nettopp ivaretar deres interesser og behov. For offeret er aktiv deltagelse ment å være positiv opplevelse av mestring og mulighet til å

⁸⁶ Ot.prp. nr. 56 (1989-1990) kapittel 2 pkt. 2.1 s. 9.

⁸⁷ Kjennelsen kan påkjæres til høyere rettsinstans i henhold til strpl. § 379(2).

⁸⁸ Morten Holmboe, *Konfliktrådsloven*, s. 98.

⁸⁹ Ot. prp. nr. 56 (1989-1990) kapittel 2 pkt. 2.1 s. 9.

påvirke egen situasjon. Etter min mening anses ansvarlighetsprinsippet i særlig grad å ivareta offerets stilling ved konfliktrådsbehandling, også fordi gjerningspersonen i møtet med offeret blir ansvarliggjort.

Prinsippet er ikke anerkjent som begrunnelse for å gi offeret en sterkere stilling i den øvrige strafferettspleie ved domstolene.

Partene skal selv stå i sentrum og ikke overlate ansvaret til andre. Prinsippet utledes av konfliktrådsloven § 7. Bestemmelsen forbyr partene å la seg bistå av advokat. Forbudet er begrunnet ut fra hensynet til at partene skal engasjere seg og ta ansvar, og unngå at advokaten ”stjeler” konflikten. Har offeret behov for hjelp av mer følelsesmessig karakter, kan konfliktrådet tillate slik bistand, bare ikke personen er advokat, jfr. konfliktrådsloven

§ 7(3).

4.8 Konfliktrådet som meglingsinstitusjon

Det fremgår ikke av konfliktrådsloven eller forskriftene at konfliktrådet skal ivareta påtalemyndighetens interesser under meglingen. Tvert imot, innebærer megling i konfliktrådet at påtalemyndigheten gir avkall på sin adgang til å straffe lovbryster, jfr. konfliktrådsloven § 16 og påtaleinstruksen § 18 A-4.

Det er viktig at konfliktrådet som institusjon oppfattes som troverdig og upartisk. Konfliktrådets nøytralitet understrekes av de betraktninger som ligger til grunn for hvor meglingen skal foregå, jfr. forskriften § 13(1).

4.9 Meglerens rolle i meglingsprosessen

Konfliktrådslederen utpeker megleren eller meglerene, jfr. forskriften § 12.

Saker av alvorlig straffbar karakter, vil bli avvist, jfr. konfliktrådsloven § 9(2). Megleren vil anbefale offeret å anmelde saken til politiet.

Meglerens øvrige rolle fremgår av konfliktrådsloven § 8. Selv om det er partene som ”eier” meglingen, kan megleren i noen grad foreslå mulige løsninger og gi forslag til avtale, jfr. forskriften § 13(2). I straffesaker, er det megleren som godkjenner den endelige avtale.

Konfliktrådets virksomhet er omfattet av forvaltningslovens bestemmelser, jfr. § 9(1). Det innebærer at megleren etter fvl. § 6 ikke må være inhabil. Megleren skal etter bestemmelsen ikke vært part i saken, ikke stå i slektskaps-, verge – eller arbeidsforhold med noen av partene. Megleren kan også være inhabil dersom det foreligger ”særegne forhold” som er egnet til å ”svekke tilliten til hans partiskhet”. Jeg synes det vil være god grunn til å ta hensyn til habilitetsspørsmål som er reist av en av partene før megling, ettersom meglingen forutsetter at megleren har partenes tillit⁹⁰.

Meglerens viktigste oppgave er å være nøytral, tillitsfull og skape et trygt klima for partene. Megleren må ta hensyn til sakens karakter, hvilket betyr at han må være bevisst på ordvalg og måten han stiller spørsmål på under meglingsprosessen.

Megleren skal sørge for at meglingen legger til rette for å dekke de individuelle behov. Det krever mye av megleren. Han må derfor ha interesse i og være egnet til å utføre megling⁹¹.

Meglerens rolle som lekmann understeker forskjellen fra den autoritative konfliktløsningsmetode.

4.10 Offerets rolle i meglingsprosessen

Til stor forskjell fra den tradisjonelle offerrollen i strafferetten, hvor det ligger en innebygd forestilling om offeret som svakt, passivt og beskjedent, er offerets aktive deltagelse under meglingen en forutsetning og et naturlig utgangspunkt for prosessen i konfliktrådet⁹².

4.10.1 Ofrenes motivasjon for deltagelse

Ofrenes begrunnelse for å delta i megling er individuelt bestemt.

⁹⁰ Om habilitetsproblemer, se Morten Holmboe, *Konfliktrådsloven* s. 82-85.

⁹¹ Justisdepartementet har ansvaret for at megleren er egnet og sørger for den nødvendige instruksjon, tilsyn og faglig veiledning, jfr. forskriften §§4 og 6. Jfr. Riksadvokatens rundskriv R 2581/93 s. 5, og faglig rammeinstruks for konfliktrådsleder, fastsatt av Justisdepartementet 19 april 1993.

⁹² Anne Robberstad, *Bistandsadvokaten, ofrenes stilling i straffesaker*, s. 302.

Erfaring viser at ofrene opplever å bli tilsidesatt i det ordinære straffeprosessuelle system⁹³. Offeret føler sjelden at rettferdigheten seirer når straffesaken behandles ved domstolene⁹⁴

Å bli inkludert er ofte motivasjon for å delta i konfliktrådet. Offeret gis mulighet for deltagelse i straffesaken med sikte på direkte oppgjør med gjerningspersonen. Viktimologien trekker frem ofrenes behov for anerkjennelse av det de har vært utsatt for, beholde verdighet i møte med politi og domstoler, kontroll over eget liv, og informasjonsbehov i egen sak. Deltagelse i konfliktrådet vil ivareta slike behov for offeret.⁹⁵

4.11 Mer prosess – mindre resultat

Jurister blir opplært til å løse konflikter ut fra juridisk metode, hvor faktum, lovregler og resultat er de sentrale teamer. Relevante faktuelle omstendigheter er knyttet til sakens rettslige ramme. Jurister fokuserer på resultatet. Det er loven som bestemmer hva som er relevant i forhold til løsning av den aktuelle sak. Jurister er som profesjonsutøvere⁹⁶ mer resultatorientert enn prosessorientert.

I håndbok⁹⁷ for konfliktrådsmedglere, pkt. 9.5.2 er målet for meglingen definert slik:

”Målet med meglingen er at partene skal finne en felles definisjon på problemet og en løsning eller håndtering av konflikten de kan enes om. Meglingen trenger ikke å være mislykket selv om partene ikke klarer å finne en løsning på konflikten.

Meglingsprosessen er for mange parter viktigere enn å inngå en avtale”.

⁹³ Anne Robberstad, *Kontradiksjon og verdighet*, kapittel 1.

Se også St.prp. nr. 1 (2000-2001), Del 1 pkt. 1.1. og 1.2 og del 2 kapittel 0474.

⁹⁴ Gerry Johnstone, *Restorative Justice – Ideas, Values, Debates*, s. 62.

⁹⁵ Annika Snare, *Hvorfor konfliktrådsbehandling?*, s. 79-95.

⁹⁶ Robberstad er kritisk til at forsvarerne som profesjon har sterke egeninteresser knyttet til rettssaken, se Anne Robberstad, *Mellom tvekamp og inkvisisjon*, s. 35.

⁹⁷ I samarbeid med Justisdepartementet har Forum for konfliktrådsledere utarbeidet «Håndbok for meglere» (2000).

I konfliktrådet er jussen av underordnet betydning. Det er prosessen som er det sentrale. At meglerne i konfliktrådet er lekfolk uten juridisk utdannelse og at det ikke avsies noen dom, understreker den prosessorienterte side av meglingen.

4.12 Meglingssituasjonens uheldige sider

Meglingen kan ha problematiske aspekter.

Offeret kan ha andre forventninger til meglingen enn gjerningspersonen, særlig om gjerningspersonens motivasjon for megling ikke er styrt ut fra et reelt ønske om dialog med offeret, men bunner i ønsket om å slippe anmerkning i strafferegisteret. Muligheten for at offeret kan møte avvisning fra gjerningspersonen er til stede, med det resultat at offeret kan oppfatte meglingen som en ny krenkelse. Offeret kan bli reviktimisert.

Muligheten for å kunne se at alt går rett og riktig for seg i rettssystemet er i norsk straffeprosess ivare tatt gjennom offentlighetsprinsippet. Hensikten er at tilliten til rettsapparatet skal styrkes. Meglingsprosessen i konfliktrådene er derimot fortrolig, og utenforstående vet lite om hva som faktisk foregår⁹⁸.

4.12.1 Ikke-nøytral megler

Meglerens oppgave er å lede partene gjennom prosessen ved å skape trygge rammer og god dialog mellom partene. Både offer og gjerningsperson skal få anledning til å fremlegge sin versjon av hendelsesforløpet, med opplevelser og følelser knyttet til dette. Meglerens personlige mening skal han holde for seg selv. Dette kan være en utfordring, spesielt i megling mellom parter av ulikt styrkeforhold.

4.12.2 Press

Meglerens nøytralitetsplikt innebærer at han ikke kan presse partene til å enes om noe de selv ikke ønsker. Likevel kan megleren bli fristet til å presse partene av både tidsmessige årsaker eller fordi det synes hensiktsmessig. Meglingen er frivillig. Av den

grunn er partene innrømmet angrefrist⁹⁹ på en uke etter at avtale er inngått, jfr. konfliktrådsloven

§ 14(2). Fristen løper fra det tidspunkt megleren har godkjent avtalen. Formålet med angrefristen er at partene ikke skal føle seg pådyttet en avtale som er presset igjennom av pågående megler eller en dominerende part.

4.13 Erfaringer fra konfliktrådspraksis

Det er i straffesaker, hvor meglingen blir et personlig møte mellom offer og gjerningsperson, at gevinsten av megling er størst¹⁰⁰. Av den grunn anses disse sakene som mest egnet for konfliktrådsbehandling.

I huskeliste¹⁰¹ for politi og påtalemyndighet opplistes konfliktrådsmegling, enten som alternativ til straff eller som særvilkår i betinget dom i, som særlig egnet i slike saker:

- vinningskriminalitet
- skadeverk/hærverk
- vold (mindre alvorlig) med underliggende konflikt
- sjikane/trakassering
- ærekrenkelser
- trusler
- mobbing
- bedrageri
- underslag
- tagging
- butikktyveri
- serieslagsmål
- innbrudd

⁹⁸ Selve møtet mellom partene har fått betegnelsen "the black box" fordi man har liten kjennskap til hva som foregår i meglingsprosessen, Se Annika Snare, *Hvorfor konfliktrådsbehandling?* s. 79-95:

⁹⁹ Angrefristen gjelder ikke sivile saker:

¹⁰⁰ Oppgavgjort, tidsskrift for konfliktrådet, høsten 2002 nr. 2 s. 5. Artikkel av Merete Granrud, rådgiver i Justisdepartementet.

¹⁰¹ Oppgavgjort, tidsskrift for konfliktrådet, høsten 2002 nr. 2 s. 12-13. Artikkel av Ingelin Killengreen, direktør for Politidirektoratet.

- fylleslagsmål
- ulovlig jakt
- tyveri
- brukstyveri av bil

Listen er ikke uttømmende.

Offeret har ingen plass i huskelisten. Det sier noe om påtalemyndighetens fokus på gjerningsperson og konfliktrådsbehandling som egnet sanksjoneringsmåte overfor denne gruppe. Ivaretagelse av ofres behov har tilsynelatende ingen sentral plass i påtalemyndighetens vurdering av sakens egnethet for konfliktrådet.

Det er stor variasjon mellom politidistriktene i bruken av konfliktråd. Til tross for at riksadvokaten og justisminister¹⁰² understreker viktigheten av å benytte konfliktrådet i straffesaker, viser statistikken at det er nedgang i saker overført fra politi- og påtalemyndighet fra år 2000¹⁰³.

4.14 Prosjektet megling i voldssaker

I 2000 besluttet Justisdepartementet¹⁰⁴ å igangsette et prøveprosjekt om ”megling i voldssaker”, lokalisert og knyttet til Konfliktrådet i Hordaland i perioden 01.03.01 – 31.03.04. Hensikten var å vurdere utvidelse av eksisterende rammer for konfliktrådsbehandling, ved at megling som supplement til straff skulle tilbys ofre og straffedømte i alvorlige straffesaker.

Bakgrunnen for prosjektet var at Justisdepartementet ville utvikle nye modeller for konflikthåndtering med sikte på implementering av en landsdekkende ordning, ettersom eksisterende lovgivning og domstolsbehandling ikke i tilstrekkelig grad ble anerkjent som egnet virkemiddel for å bearbeide den følelsmessige og rasjonelle side av voldshendelsen for offeret. Tanken var å se om megling kunne ivareta voldsofferets behov og unngå en langvarig identifisering med offerrollen. I tillegg til å få innsikt i

¹⁰² Oppogavgjort, tidsskrift for konfliktrådet, høsten 2002 nr. 2 s. 3. Artikkel av Odd Einar Dørum, Justisminister

¹⁰³ Oppogavgjort, tidsskrift for konfliktrådet, høsten 2002 nr. 2 s. 10 Artikkel av Tor Aksel Busch, Riksadvokat.

¹⁰⁴ St.prp. nr. 1 (2000-2001), Del 2, Kap. 0474 Konfliktråd.

meglingens virkning på ofre var det et selvstendig mål å bedre mulighetene for at gjerningspersonen skulle ta et utvidet ansvar for sine handlinger direkte overfor offeret.

Arbeidsgruppen besto av representanter for Riksadvokaten, Alternativ til Vold, Konfliktrådene og Justisdepartementet. Det var uenighet i gruppen i forhold til når i prosessen det var mest hensiktsmessig å foreta megling, før eller etter dom. Fra Riksadvokatens side ble prosjektet fremhevet som supplement til straff ved at det ikke skulle megles før dom var falt i straffesaken. Synspunktet var at meglingsprosessen kunne påvirke bevisførselen. Argumentet synes ikke å være særlig offerorientert. I andre land finnes det eksempler på slik megling uavhengig av straffeprosessen, se punkt. 7.7.

Arbeidsgruppen diskuterte også hvilke saker som ble ansett som mest egnet for megling. "Hensynet til offeret" var forklaringen på at de var tilbakeholdne med familievoldssaker, voldtekt, kvinnemishandling, barnemishandling og lignende som aktuelle for megling.

Før jeg vurderer ulike sider av prosjektet, vil jeg kort knytte noen generelle kommentarer til voldens omfang.

I 2003 ble det anmeldt 24 748 tilfeller av vold i Norge¹⁰⁵. Dette er en nedgang på 6,7 % fra 2002. Levekårsundersøkelsen 2001¹⁰⁶ viser at drøyt 5 % av den voksne befolkningen årlig utsettes for vold eller trusler om vold. De fleste av disse hendelsene som rapporteres i levekårsundersøkelsene forblir ukjent for politiet. Selv om tallene for anmeldte voldsepisoder har vist en nedgang fra 2002 til 2003, er det en generell økning i voldsbildet de siste 20 år og det antas at mørketallene er store¹⁰⁷.

I prosjektperioden ble det brukt mye tid på å finne egnede saker, idet ingen offentlige instanser hadde henvisningsplikt¹⁰⁸. Forutsetning for deltagelse var at partene samtykket. Prosjektet omfattet tilbud til partene om direkte megling der det ble avholdt møte mellom partene. Tilbud om indirekte megling var også meningsfylt i noen av

¹⁰⁵ Tallene er hentet fra St.prp. nr. 1 (2004-2005) punkt. 1.2.3.

¹⁰⁶ Det er Statistisk sentralbyrå som står bak levekårsundersøkelsen.

¹⁰⁷ Flemming Balvig, *Kriminalitet og sosial kontrol*, København, (1999) s. 41-61.

¹⁰⁸ Opplysninger fra prosjektet er i stor grad hentet fra sluttrapporten til prosjektleder Gerd Fadnes (sluttrapporten er ikke datert) og utkast til evalueringsrapport fra evaluator Ida Hydle, Høgskolen i Agder (mars 2004).

sakene. I disse tilfellene møttes ikke partene direkte, men meglingen fant sted i separate møter og det var en glidende overgang mellom forarbeid og megling. Kontakt med partene alene foregikk ved både brev, telefoner og møter. Meglerens oppgave hadde karakter av en budbringerrolle i kontakten mellom partene. Meglingen var i regi av det ordinære konfliktråd som megling i sivil sak, men foregikk i fengselet.

4.14.1 Har prosjektet vært vellykket?

Tilbud om deltagelse ble sendt ut i 79 saker, derav 97 ofre og 89 gjerningspersoner. Det lyktes kun å megle direkte i åtte voldssaker. Det var saker som kan kategoriseres slik: En legemsfornærmelse, to legemsbeskadigelser, to ran med og uten vold/våpen, en trafikkulykke (med personskade/død), en voldtekt og ett drap/drapsforsøk.

Som empirisk grunnlag er antall saker for lite til å trekke de store konklusjoner. Ikke minst for å måle om undersøkelsene er representative for ofre generelt. Jeg vil likevel redegjøre for erfaringene fra meglingen.

Om idealet for konfliktløsning skal oppstilles, er det nødvendig å klargjøre hva som er målet. Eventuell suksess må måles opp mot noe.

I litteratur om konflikthåndtering nevnes fem kriterier¹⁰⁹, som analyseparametere for en vellykket konflikthåndtering. Kriteriene henter inspirasjon fra demokratibegrepet og til individets evne til å løse konflikter på en konstruktiv måte.

4.14.1.1 Imøtekommelse av forventninger

Offerets forventninger er avhengig av hvilken motivasjon offeret har hatt for å delta i meglingen. Prosjektrapportene viser at offerets forventninger har vært knyttet til ønsket om å bli tryggere og få svar og innrømmelser fra gjerningspersonen.

I en sak var voldtektsofferet plaget av anklager fra samboerens/gjerningspersonens familie, hvor hun hadde forventninger om at han skulle ta ansvar og erkjenne skyld overfor henne.

¹⁰⁹ Vibeke Vindeløv, *Konflikt, tvist og mægling*, s. 62-68.

4.14.1.2 Tilfredstillelse av behov

Synliggjøring av voldsofferet i rettsprosessen og behovet for å bli respektert og lyttet til, er stort og udekket. Det er nettopp slike behov ofrene opplever blir tilsidesatt når straffesaken behandles ved domstolene.

Rapportene fra prosjektet viser at ofre har behov for å fortelle om ettervirkningene og hvilke konsekvenser hendelsen har hatt for livene deres.

Generelt gir ofrene uttrykk for at de fikk stilt de spørsmål de ønsket å få svar på, opplevet lettelse og ble tryggere etter forsikringer og forsoning med gjerningspersonen.

4.14.1.3 Gjenopprettelse

Det ser ut som ofrene etter å ha deltatt i megling følte at den ubalansen som var påført dem ved den straffbare handling ble gjenopprettet i meglingen. I noen saker ble økonomisk kompensasjon fra gjerningspersonen fremhevet som tilstrekkelig oppreisning.

I saker hvor partene kjenner hverandre fra før, som ofte er tilfellet i saker med seksualisert vold og drap/drapsforsøk er gjenopprettelse spesielt viktig. Prosjektlederen viser til amerikanske erfaringer og mener at det i slike saker vil være mye å hente ved å legge til rette for berørte parter mulighet og ønske om dialog. Årsaken er at disse sakene i særlig grad snur opp ned på de berørtes liv og etterlater seg dype følelsesmessige sår¹¹⁰.

I noen saker der personene kjenner hverandre er gjenopprettelse av venns-kapsrelasjonen ikke er mål i seg selv, men viktig for å sette et verdig punktum.

¹¹⁰ ”Hvorfor kontakte gerningsmændene – og hvordan har det været at mødes med den ene af dem”, Se Berith Nielsens indlæg, Nyhedsbrev om konfliktråd nr. 8 – 2002 (Det Kriminalpræventive Råd i Danmark).

4.14.1.4 Medansvar

Kontroll og innflytelse på eget liv er grunnleggende behov hos alle mennesker. For ofre kommer dette til uttrykk gjennom behovet for selv å velge om man ønsker å delta i prosessen og på hvilken måte. Konfliktrådsmedling gir offeret reell valgmulighet i forhold til å kunne ha innflytelse i egen sak. Det er stor forskjell på å ha muligheten til å takke nei til et tilbud enn ikke å ha fått muligheten til å velge i det hele tatt.

Medansvarskriteriet i forhold til prosjektet er vanskelig å måle, men ofrene uttrykker generell tilfredshet med meglingen.

4.14.1.5 Meningssfullhet

Alle individer vil oppleve det som meningsfylt å delta i prosesser som løser konkrete problemer som angår en selv. Det er lettere å akseptere og overholde avtaler man selv har fremforhandlet.

Ofrene som deltok i prosjektet var tilfredse med meglingen. Ingen ga uttrykk for at deltagelse ikke hadde vært meningsfull.

4.14.2 Konklusjon

Prosjekterfaringene, vel å merke fra et statistisk begrenset utvalg, viser at deltagelse i megling ved alvorlige voldssaker er gunstig for offeret. Evalueringsrapporten konkluderer med at konfliktsituasjonen ble bedret i de åtte saker det ble meglet i. Med ”bedring” siktes det til at offeret ble lettet over å ha fått svar på viktige spørsmål, redusert angst for ny vold eller tilfredshet med å ha møtt gjerningspersonen.

Likevel er det et faktum at tilbudet innenfor de gitte rammer kun ønskes av ofre i 10% av tilfellene. Hva er årsaken til det?

Evalueringsrapporten oppgir følgende begrunnelser fra ofrene om årsaken til at de ikke ønsket å delta i meglingen:

- ”nei, nå er det for seint”
- ”hadde jeg fått det (tilbudet) tidligere så”
- ”det der har jeg lagt bak meg”
- ”nei, han trenger heller behandling”

- ”det brevet gikk rett i bosset”

Noen ofre gir uttrykk for at de ikke har noen problemer eller plager etter hendelsen.

Jeg mener at det lave antallet meglinger muligens også kan forklares med at ordningen var ny og ukjent. I mangel på kunnskap om megling og prosessens virkninger velger offeret å takke nei til tilbudet. Det antas at eksempler på vellykkede meglinger, der offeret er fornøyd, bedrer mulighetene for deltagelse fra andre dersom eksisterende konfliktrådsordning utvides.

Etter min mening var prosjektet underlagt så mange begrensninger og reservasjoner (i hvilke saker som ble ansett som egnet og megling etter dom), at det ble vanskelig å nå målsettingene om å utvikle nye modeller for konflikthåndtering, særlig da så få ofre deltok i prosjektet.

4.14.2.1 Megling etter dom - for sent?

At det går lang tid, kanskje flere år, fra voldshandlingen ble utøvet til den behandles i retten, er uheldig for mange ofre. De mener at meglingstilbudet kommer for sent. På den annen side sier rapporten at ofre som har vært utsatt for alvorlig vold trenger tid før de kan klare å møte gjerningspersonen.

Rapportene gir også holdepunkter for å påstå at rettergangen tilspisser konflikten. Under selve prosessen blir offer og gjerningsperson behandlet som motstandere i en forhandlingsprosess mellom deres juridiske representanter. I tillegg skjer det noe med forholdet mellom offer og gjerningsperson etter å ha møtt hverandre i retten. Under hovedforhandling opplever ofre at forsvarerens fremstilling av han/henne gir næring til ytterligere motsetningsforhold. I voldtektssaker vil forsvarerens fremstilling av den forulempedes tidligere liv, ved vurdering av om det forelå samtykke eller ikke, kunne forsterke polariseringen. Som kriminologen Liv Finstad sier ” Et lommeboktyveri inviterer sjelden til spørsmål om hva offeret gjorde akkurat der gjerningen skjedde, hvorfor vedkommende hadde så mye penger på seg, hvorfor han/hun ikke viste større motstand. Et tyveri er et tyveri. Men et seksuelt overgrep er ikke nødvendigvis et

seksuelt overgrep¹¹¹”. Behandlingen i rettsapparatet kan gi offeret følelse av å bli utsatt for ny krenkelse.

Offerets prosessuelle posisjon under rettssaken er uheldig. Ved å bli plassert på sidelinjen, kan offerets frykt forsterkes. Kriminologisk forskning viser at desto mer distansert forhold offeret har til gjerningspersonen, jo mer angst utvikles, både for å bli utsatt for ny kriminalitet fra samme gjerningsmann (hevn) og for kriminalitet generelt¹¹². Mindre frykt henger sammen med økt informasjon fra gjerningspersonen om forhold rundt gjerningssituasjonen. Behandlingen av straffesaken ved domstolene gjør at offeret noen ganger ikke ser seg i stand til å møte gjerningspersonen etter dom.

I tillegg vil gjerningspersonen ofte ta avstand fra eller bagatellisere hendelsen i retten. Ved å hevde sin uskyld, vil gjerningspersonen overfor seg selv og retten nøytralisere den straffbare handling. Å møte offeret etter dom vil av den grunn oppleves lite formålstjenlig da gjerningspersonen ikke har noe å snakke med offeret om. For at meglingen skal gi noen mening for offeret, forutsettes det dialog mellom partene, og at grunnlaget for erkjennelser er tilstede.

Mitt inntrykk er at det straffeprosessuelle system bidrar til at avstanden mellom partene blir større. Inntrykket forsterkes av at de har ulike interesser i saksutfallet. Offerets hovedanliggende i rettsprosessen er å få gjerningspersonen dømt. Motsetningsvis er gjerningspersonens interesser knyttet til å gå fri fra anklagene.

Erfaringene peker i retning av at megling etter dom er for sent. Skal offerets behov prioriteres, synes det som om megling bør finne sted før dom. Skal eksisterende konfliktrådsordning utvides, må beslutningen ta utgangspunkt i en avveining mellom hensynet til offeret og veie dette opp mot hensynet til etterforskning og bevisførsel under hovedforhandling. Det er lovgiver som utfra politiske overveielser avgjør hvilke hensyn som skal veie tyngst.

¹¹¹ Liv Finstad, *Materialisten* 3-88, Oslo (1988) s. 7-29

¹¹² Flemming Balvig & Cecilie Høigård, *Kriminalitet og straf i tal og tekst*, s. 27-28.

4.14.2.2 Megling som alternativ eller supplement?

Straff er et viktig instrument som atferdsregulerende middel for å markere uønskede handlinger. Ved alvorlige straffbare handlinger er samfunnets behov for reaksjon et argument som kan tale for megling som supplement til straff. Selv om rettergangen stiller lovbryteren til ansvar for sin handling, viser erfaring at han lærer lite av det¹¹³. Konfrontasjonen med offeret kan derimot ha oppdragende funksjon. Evalueringsrapporten sier at mange ofre ønsker megling som supplement til straff.

4.14.2.3 Bør det megles mellom partene i alvorlige voldssaker?

Erfaringene fra prosjektet viser at gevinsten av meglingsprosessen ikke nødvendigvis henger sammen med typen av vold eller voldens alvorlighetsgrad. Ved at det er partene selv som styrer fremdriften i prosessen, kan maktforhold og dominans endre seg under meglingen. Av den grunn kan det i forkant være vanskelig å si noe kategorisk om hvilke saker som egner seg for megling. Meglerens rolle trekkes frem som sentral. Megleren bør ha kompetanse om vold og kommunikasjon i tillegg til kunnskap om fengselet som sted og institusjon.

Alminnelig strafferettslig terminologi om voldens alvorlighetsgrad er ikke avgjørende for om saken er egnet for megling. Prosjektleder Gerd Fadnes' inntrykk er at behovet for tilbud, inklusivt megling eller dialog med gjerningspersonen, øker proporsjonalt med sakens alvorlighetsgrad. Det er i samsvar med danske konfliktrådserfaringer og megling mellom voldtektsoffer og overgriper, jfr. pkt. 5.

¹¹³ Flemming Balvig & Cecilie Høigård, *Kriminalitet og straff i tal og tekst*, s. 116.

5. Danske tiltak til styrkelse av ofrenes stilling

Rettssystemene i Norge og Danmark bygger i stor grad på samme kultur- og rettstradisjoner. Danmark har hatt stor påvirkning på norsk lovgivning¹¹⁴, som bistandsadvokatordningen, jfr. strpl. §107a. Nils Christies ideologi var imidlertid inspirasjonskilden til de danske forsøkene med konfliktråd.

5.1 Lov om styrkelse af retsstillingen for ofre for forbrydelser m.v.

Den danske regjering presenterte den såkalte voldspakken i 1993, en handlingsplan vedrørende bekjempelse av vold¹¹⁵. Tanken var å iverksette forebyggende initiativer overfor gjerningspersonen. Forsøksordningen med konfliktrådsbehandling ble gjennomført i tidsrommet 1994 – 1996.

Opplysningene i kapittel kap. 5.1 og 5.2, er hovedsakelig basert på dokumentasjon fra CASA (Centre for Alternative Social Analysis) Evalueringsrapport af konfliktråd fra februar 2003, av Claus Syberg Henriksen (Evalueringsrapporten) og Statusnotat om konfliktråd i Danmark fra april 2003 (Det Kriminalpræventive Råd nr. 03-717-0012) (Statusnotatet).

Kun 4 meglinger ble gjennomført i perioden hvilket dannet et noe spinkelt grunnlag for evaluering. Det lave antall gjennomførte meglinger ble forklart med at ordningen var ny og ukjent¹¹⁶.

I 1997 endret den danske lovgiver retsplejeloven, straffeloven og erstatningsansvarsloven m.v.¹¹⁷. Dette var et ledd i regjeringens handlingsplan for å styrke rettstillingen for ofre for forbrytelser. Ny forsøksperiode med konfliktrådsbehandling ble iverksatt samme år. Mens hensynet til kriminalitetsbekjempelse og tilbakefallsforebyggelse for gjerningspersonen var den

¹¹⁴ Anne Robberstad, *Kontradiksjon og verdighet*.

¹¹⁵ Annika Snare, *Hvorfor konfliktrådsbehandling?* s. 79-95.

¹¹⁶ Statusnotatet s.3.

¹¹⁷ Bemærkningerne til lov nr. 349 av 23. mai 1997 om endring av retsplejeloven, straffeloven og erstatningsansvarsloven, jfr. Statusnotatet s. 3.

viktigste begrunnelse for konfliktrådsforsøket i 1993, var hensynet til offeret en av de bærende begrunnelser for forsøksordningen i 1997¹¹⁸.

5.2 Konfliktrådsbehandling i Danmark

I forsøksperioden fra 1997–2003 ble konfliktrådsbehandling foretatt i tre danske politikretser som omfattet 19 kommuner og dekket en befolkning på 395.000¹¹⁹.

Leder ved Det Kriminalpræventive Råd, Dagmar Rasmussen, opplyser i telefonsamtale den 20.10.04 at det pr. 01.05.04 var blitt gjennomført megling i anslagsvis 210 saker, hvor offer og gjerningsperson hadde møtt hverandre.

I Danmark var kjerneområdet for konfliktrådene innbrudd, tyveri, vold, hærværk¹²⁰. Det er noe ulik vurdering i Norge og Danmark i forhold til hvilke saker som anses egnet for megling. Årsaken til forskjellen er at konfliktrådsbehandling i Norge er et alternativ til straff, mens det i Danmark er et supplement til straff. Mens det i Norge ikke megles i saker hvor det er begått alvorlige straffbare forhold, megles det i Danmark kun i saker hvor det finnes en person som er krenket, hvilket ofte er tilfelle ved alvorlige straffbare forhold.

For offeret var formålet med å gi uttrykk for sin angst, sinne, ergrelse eller irritasjon, for derigjennom å føle seg tryggere i hverdagen. Offeret fikk mulighet til å snakke ut om hva som skjedde og på hvilken måte den kriminelle handling påvirket livet i etterkant¹²¹.

Evalueringsrapporten fastslår¹²² at ofrenes motivasjon for å delta i prosjektet var ønsket om å få dekket behov som anerkjennes gjennom prinsippene i RJ metodikken, jfr. pkt. 4.2.

¹¹⁸ Statusnotatet s.3-4.

¹¹⁹ Statusnotatet s. 28.

¹²⁰ Statusnotatet s. 6.

¹²¹ Evalueringsrapporten s.17-19 og Statusnotatet s. 13.

¹²² Evalueringsrapporten s. 10.

5.2.1 Offerets utbytte av meglingen

Evalueringen av konfliktråd og statusnotatet viser at de fleste som deltok i konfliktråd oppfatter ordningen som vellykket¹²³. Det var kun 5% av partene som tilkjennegav at konfliktrådet var mislykket. Årsaken til tilfredsheten synes å være at det var de som var mest motiverte som deltok¹²⁴.

Følgende punkter knyttes til offerets utbytte av konfliktrådsbehandlingen:

Mulighet for å uttrykke egen opplevelse av det som skjedde

For mange ofre er utbyttet av deltagelsen knyttet sammen med at man i konfliktrådet får mulighet til å uttrykke hvilken betydning hendelsen har hatt. Det er en mulighet ofre ellers ikke har i et normalt saksforløp ved domstolene. Flere ofre sa at muligheten for å uttrykke sine opplevelser og følelser direkte overfor gjerningsmannen var tilfredsstillende og lettende.

De fleste ofre mente at deltagelse i konfliktrådet ga dem mulighet for å uttrykke deres egen opplevelse av konflikten. De fikk viktige svar på spørsmål som kun gjerningspersonen kunne svare på., som for eksempel hvorfor han gjorde det og hvorfor det gikk ut over ”meg”¹²⁵.

Bearbeidelse av angst og sinne. Oppnå større trygghet i hverdagen

Offerrollen er for de fleste forbundet med en følelse av utrygghet og angst som kan forfølge offeret i lang tid fremover. Slike følelser kan være til hinder for et vanlig liv, hvor angsten kan bli overveldende og dominerende.

Muligheten for offeret til å bearbeide og bli kvitt sin angst og sinne er et av formålene med konfliktråd. Skremmebilder som offeret har bygd opp kan forsvinne. De fleste offer sier at de har hatt stort utbytte i forhold til bearbeidelse av angst og sinne¹²⁶.

¹²³ Statusnotatet s. 26. Samlet svarprosent på undersøkelsen var på 57% av deltagerne, men rapporten skiller ikke på svarprosent mellom henholdsvis offer og gjerningsperson.

¹²⁴ Evalueringsrapporten s. 8

¹²⁵ Evalueringsrapporten s. 29-30.

¹²⁶ Evalueringsrapporten s. 31.

Muligheten til å motta unnskyldning. Opplevelsen av at gjerningspersonen viser forståelse

For mange ofre er hovedmotivet for deltagelse i konfliktrådet å få gjerningspersonen til å angre og unnskyldde sin handling, i tillegg til å oppnå forståelse. Noe over 50% av ofrene oppga at de fikk sine forventninger innfridd i forhold til dette. Men det var i denne kategori det var flest negative reaksjoner fra ofrene, hvor de opplevde at gjerningspersonen ikke angret, kom med en passende unnskyldning eller ga en forklaring. Resultatet kan muligens forklares med offerets skuffelse ved at forventningen om gjenopprettelse av situasjonen ikke ble innfridd.

Konfliktråd ble også brukt i forbindelse med trafikkulykker hvor ulykken har vært mer eller mindre uforskyldt og ”gjerningspersonen ” også kan sies å vært like berørt av situasjonen som det skadelidte offer. Både offeret og den person som forårsaket uhellet opplyste at konfliktrådet var til stor nytte, særlig i forhold til partenes behov for å dele opplevelsen¹²⁷.

Større gjensidig forståelse mellom partene. Oppklaring av misforståelser

Behovet gjør seg særlig gjeldende ved megling mellom ofre og gjerningspersoner som kjenner hverandre på forhånd og som også fremover vil møte hverandre. For eksempel voldssaker eller annen form for ”kontaktkriminalitet” hvor offer og gjerningsperson bor i samme lokalområde, eller mellom ektefeller/samboere.

Noen ofre angir at meglingen var hjelp til selvhjelp, der deltagelse var et middel til å iverksette prosesser for å bearbeide konfliktene.

Mange ofre hadde forut for meglingen et negativt syn på gjerningspersonen. I mange tilfeller ble synet endret etter meglingen i konfliktrådet.

I voldssaker kan det i noen situasjoner være vanskelig å bedømme hvem som er offer og hvem som er gjerningsperson. Offeret kan ha opptrådt provoserende eller ha startet volden. Konfliktråd gir mulighet for å avklare hva som faktisk skjedde¹²⁸.

¹²⁷ Evalueringsrapporten s. 32-34.

Hjelp til gjerningsmannen

Ideen om ansvar som samfunnsborger og plikt til å delta, oppgir noen ofre som årsak til at de deltok i konfliktrådet. Motivet var å få gjerningspersonen på rett kjøl¹²⁹.

5.2.2 Konklusjon

Rapportene viser at megling i konfliktrådet gir gode resultater for offeret, ettersom offeret får mulighet til å bearbeide den kriminalitet de har vært utsatt for. Det ser ut som det er en tendens til at voldsofre generelt er mer positive til konfliktrådsmegling enn ofre for andre former for kriminalitet¹³⁰.

Prosjektleder mener at offerets behov for å få bearbeidet hendelsen er større jo alvorligere saken er, hvilket støttes av opplysningene om at vold utgjør over 50% av alle sakene som er behandlet i konfliktrådet¹³¹. Prosjektlederen går inn for en landsdekkende ordning med konfliktrådsmegling i straffesaker.

Konfliktrådenes fremtid er usikker¹³². Våren 2004 ble innstilling i Folketinget om iverksettelse av en landsdekkende konfliktrådsordning forkastet av økonomiske årsaker¹³³. Det var Dansk Folkeparti¹³⁴ som avgjorde konfliktrådets skjebne, som i sin kriminalpolitikk heller ønsker styrkelse av politi og fengsler enn alternative konfliktløsningsinstrumenter i straffesaker. Det var imidlertid andre partier som gikk inn for ordningen, og det arbeides stadig for å etablere permanente konfliktråd.

5.3 Voldtektsofre og konfliktrådenes tilbud

I Norge er sedelighetssaker ikke ansett for å være egnet til megling i konfliktrådet¹³⁵. Det er hensynet til samfunnets behov for straffereaksjon som begrunner domstolsbehandling.

¹²⁸ Evalueringsrapporten s. 35-36.

¹²⁹ Evalueringsrapporten s. 37.

¹³⁰ Evalueringsrapporten s. 8.

¹³¹ Evalueringsrapporten s. 97.

¹³² Nyhedsbrev om konfliktråd nr. 9 – 2004 Det Kriminalpræventive Råd i Danmark.

¹³³ Ved forlikforhandlinger om finansloven ble det opprinnelige tilskudd på 23 mill. kroner til drift av konfliktrådene tatt helt ut av finansloven.

¹³⁴ Tilsvaret Fremskrittspartiet i Norge.

¹³⁵ Ot.prp. nr. 56 (1989-1990) kapittel 2 pkt. 2.2, s.10.

Det kan virke absurd at en kvinne som har vært utsatt for et seksuelt overgrep ønsker å møte den person som har begått et overgrep mot henne. Det kan likevel spørres om konfliktrådsbehandling kan være et egnet tilbud til ofre for seksualisert vold. Vil et offer overhode være interessert i å møte sin voldtektsmann? Hva kan det i så fall gagne voldtektsofferet?

For å besvare disse spørsmål er det naturlig å se på erfaringer fra Danmark.

Som utgangspunkt omfattes ikke seksualforbrytelser av tilbudet til det danske konfliktrådet. Tilståelse fra gjerningspersonen er ett av grunnvilkårene for konfliktrådsbehandling i Danmark. Tilståelse viser seg sjeldent forekommende i slike saker. Partene kan være enige om hva som hendte, men ikke til skyld i voldtekten. Likevel er det åpnet for konfliktrådsbehandling selv om det ikke foreligger en tilståelse, men partene må være enige om hendelsesforløpet. I forsøksperioden med konfliktråd ble kun en sedelighetssak henvist til konfliktrådet. Dette kan forklares med at de fleste, herunder det henvisende politi, anser voldtekt for å være en for alvorlig forbrytelse til å behandles i konfliktråd.

Center for Voldtægtsofre på Rigshospitalet i København har i inneværende år og to år tilbake, deltatt i et prosjekt hvor det er forsøkt konfliktmegling i voldtektssaker og andre seksuelle overgrep. Prosjektet har bestått i å medvirke til kontakt mellom offer og gjerningsmann og er forskjellig fra det ovennevnte prosjektet om konfliktrådsmegling.

Ved Center for Voldtægtsofre har det blitt formidlet kontakt mellom offer og gjerningsperson uavhengig av anmeldelse og uavhengig av tilståelse. Kontakten kan være indirekte gjennom sms, mail eller brevveksling, men også direkte dialog gjennom personlig møte. Ordningen forutsetter frivillighet fra partene.

Erfaringene herfra kan ha overføringsverdi som innspill i diskusjonen om utvidelse av eksisterende norsk konfliktrådsordning. Prosjektleder, Karen Sten Madsen, opplyser¹³⁶

¹³⁶ Opplysningene er basert på foredrag av Karin Sten Madsen, Center for Voldtægtsofre, fra Dansk Forening for Kvinderets konferanse om voldtekt den 24.09.2003, fra Nordisk konference i Skövde i

at over halvparten av ofre for voldtekter er kvinner under 25 år og at offer og gjerningsmann kjenner hverandre i 70% av tilfellene. Når offer og gjerningsperson kjenner hverandre fra før, vil de ofte komme til å treffe hverandre igjen senere, som foreldre til barn i samme klasse, som familie, eller som kollegaer. Et sted må isen brytes, det kan like gjerne tenkes å være i et meglingsmøte.

Ikke alle kvinner ønsker den konfrontasjonen som en samtale med voldtektsmannen innebærer. Likevel viser erfaringene fra Center for Voldtægtsofre at fler enn hva man umiddelbart skulle tro, ønsker en eller annen form for dialog med voldtektsmannen. Det var 20 kvinner som var i dialog med gjerningsmannen i prosjektperioden. I et formøte ble det avdekket om partene egnet seg for direkte møte.

Prosjekterfaringene fra Damark viser at kvinner som har vært utsatt for et seksuelt overgrep, sjelden føler at rettferdighet oppnås, enten saken havner i retten, henlegges av politiet eller ikke anmeldes i det hele tatt. De opplever ikke at den ansvarlige tilstår overgrepet og påtar seg ansvar for den skade han har forvoldt. Noen kvinner ønsker av den grunn å møte overgriperen for å gjenopprette den urettferdighet som er begått overfor dem.

Kvinnene sliter ofte med skyldfølelse etter en voldtekt, bl.a. fordi de i handlingsøyeblikket var så skrekkslagne at de ikke var tydelige nok i sin avstandstagen til hendelsen. Motivet til deltagelse i konfliktmegling, og særlig for denne kategori av ofre, er styrt ut fra ønsket om å få svar på hvorfor handlingen skjedde.

Det ble foretatt en spørreundersøkelse blant kvinnene som hadde deltatt i megling, tre måneder etter at den var avsluttet. Resultatene viste at ingen av kvinnene angret på deltagelse, selv om de ikke fikk svar på det de ønsket, fikk de formulert sine egne tanker og formidlet disse til gjerningspersonene. Kvinnene fortalte at meglingen hadde redusert deres angst. De var også stolte av seg selv, ved å ha gjenvunnet sin autonomi, kontroll og bestemmelse i forhold til hva som skulle skje. Balansen ble gjenopprettet og de følte seg styrket. Informasjonen de fikk fra gjerningspersonen under meglingen fikk kvinnene til å få større forståelse av det som hadde skjedd.

5.3.1 Konklusjon

Ovennevnte viser at offeret kan ha nytte av dialog med gjerningsmannen, som kan tilfredsstille de behov som er forbundet med det å være offer for seksualisert vold. Resultatet av deltagelse i megling gir voldtektsofferet tilbake kontrollen av eget liv, ved å være klare på at de ikke samtykket til hendelsen. På denne måten endrer kvinnene status fra passivt offer til aktivt handlende. Kvinnene blir gjennom meglingen styrket og får svar på sine spørsmål. I tillegg er de ofte lettet, tryggere og stolte over å ha konfrontert gjerningspersonen.

Deltagelsen i prosjektet viser at ofre for seksualforbrytelser kan være interessert i møte sin voldtektsmann, trolig fordi offer og gjerningsperson kjenner hverandre fra før. Når partene kjenner hverandre kan det se ut som om behovet for megling øker proporsjonalt med krenkelsen av den personlige integritet. Gevinstene som ligger i meglingsprosessen vil være større jo alvorligere krenkelse offeret er påført som menneske. Dette til tross for at mange kvinner opplever at det er vanskelig å få sosial aksept av sine omgivelser i forhold til ønsket om å møte gjerningspersonen. Antagelig forårsaket av forestillinger knyttet til voldtekt og fordommer rundt overgriperen¹³⁷.

Madsen mener det ikke nødvendigvis er forbrytelsens karakter som er avgjørende for megling, men partenes ønske om dialog. Hun konkluderer med at alle må finne sin måte å leve videre etter å ha vært utsatt for seksualforbrytelser, men at konfliktråd kan være en hensiktsmessig meglingsform for dem som ønsker en dialog.

Hun anbefaler at det som supplement til straff innføres en frivillig ordning med megling i voldtektssaker. Gjerningsmannen som sier ja til å delta, hjelper offeret til å bearbeide hendelsen og kan selv oppnå lavere straffeutmåling.

På grunnlag av sine erfaringer fra prosjektet ved Center for Voldtægtsofre og som konfliktmegler ved Det Kriminalpræventive Råd, konkluderer Madsen med at konfliktrådene bør utvides og utvikles til også å omfatte voldtekt.

¹³⁷”mediation efter voldtægt”-udfordringer og muligheder den 20.10.04.

5.4 Forslag om megling mellom offer og voldtektsmann

I 2004 ble det i det danske Folketinget fremsatt forslag¹³⁷ til folketingsbeslutning om forbedring av voldtektsoffers stilling. I samsvar med Madsens anbefaling inneholdt forslaget blant annet konfliktrådsbehandling i sedelighetssaker. Forslaget førte til en svært opphetet debatt, hvor flere politiske partier mener at forslaget vil medføre en for mild behandling av voldtektsforbrytere. Forslaget ble i likhet med konfliktrådene forkastet som permanent ordning.

Prosjektet om megling i voldtektssaker er fremdeles et tilbud, da meglingen drives innenfor Rigshospitalets ramme. Det vil således være opp til Rigshospitalet om megling skal være et tilbud fra Center for Voldtægts ofre i fremtiden.

Selv om konfliktrådenes fremtid i Danmark er usikre, er erfaringene derfra nyttige i Norge i forhold til å bedre ofrenes stilling i rettsprosessen. Professorstipendiat ved Universitetet i Oslo, Anne Robberstad, uttaler i Aftenposten i juli 2004, at hun synes forslaget også vil være en god ide også i Norge, som terapi for de ofre som ønsker å medvirke. Alternativet er domstolsbehandling, som uansett ikke fører til særlig høy straff. Robberstad tror meglingen, kombinert med løfte om lavere straff, vil føre til at flere gjerningsmenn vil innrømme overgrepet.

5.4.1 Forbedring av voldtektsoffers rettsstilling i Danmark

Folketinget vedtok i 2004 å forbedre voldtektsoffers prosessuelle rettsstilling. Ofrene skal sikres nødvendig bistand ved at det ubetinget og ufravikelig utpekes en bistandsadvokat, som de skal få mulighet for å snakke med før avhøret hos politiet. Advokaten skal også kunne være til stede under avhøret.

Hensynet til å sikre voldtekts ofre mot ytterligere nedverdiggende situasjoner under rettergangen er ivaretatt. Blant annet ved vurderingen av om tiltalte kan forlate

¹³⁷Madsen opplyste i foredrag i den danske foreningen for mediation/konfliktmægling- ”mediation efter voldtægt”-udfordringer og muligheder den 20.10.04, at de fleste tror at voldtekter skjer som overfallsvoldtekter av ukjent gjerningsperson.

¹³⁸Beslutningsforslag nr. 25/2003 , (2003/1 BSV 82).

rettslokalet mens voldtektsofferet avhøres. Tilsvarende hensyn begrunner innskrenket adgang til bevisføring om voldtektsofres troverdighet.

I tillegg er det vedtatt kortere saksbehandlingstid og endret praksis for erstatning, ved at erstatning ikke lenger er betinget av at anmeldelse skjer 24 timer etter voldtekten. Alternativt kan legges vekt på når henvendelsen til senteret for voldtektsofre fant sted.

6 Nasjonale tiltak til styrking av ofrenes stilling

Som ovennevnte fremstilling viser, er vi inne i en tidsepoke som preges av generell fokus på ofre for straffbare handlinger. Selv om ofrenes straffeprosessuelle rettigheter ikke har endret seg nevneverdig de siste tiår, synes jeg likevel det hersker en generell reformvillighet fra lovgivers¹³⁹ side for å styrke ofrenes stilling. Sommeren 2004 ble det i regi av Justisdepartementet oppnevnt to arbeidsutvalg som skal utrede temaer knyttet til dette, jfr. pkt. 6.3 og 6.5. Justisdepartementet uttaler høsten 2004 at de vil arbeide videre med å utvikle tiltak og tilnærningsmåter som fremmer formålene bak prinsippene om RJ¹⁴⁰.

6.1 Konflikttrådene

En alminnelig samfunnsmessig offerorientering kommer til uttrykk gjennom utsagn fra Justispolitiske organer.

Justisminister, Odd Einar Dørum¹⁴¹ oppfordrer til økt bruk av konflikttrådene med sikte på å forebygge kriminalitet blant barn og unge og ivaretagelse av ofrenes behov. Dørum peker på gevinster for offeret som redusert angst for nye lovbrudd, hjelp til å komme ut av offerrollen og innflytelse på det endelige oppgjøret.

6.2 Mellom tvekamp og inkvisisjon

Dr. juris Anne Robberstad satte i sin doktoravhandling i 1999, "Mellom tvekamp og inkvisisjon", offerets stilling på dagsorden. I avhandlingen redegjør hun for prosesstradisjoner i straffesaker, bestående av to hovedmodeller, tvekamp eller inkvisisjon. Hun mener at straffeprosessen er bestemt ut fra en struktur som bygger på et bestemt idè-historisk grunnlag, rettssaken som spill eller kamp.

Hun mener at strukturene gir rammene for prosessuelle handlingsmuligheter. Innenfor disse rammer er fornærmedes posisjon stort sett fraværende og forsvinner i den tradisjonelle topartsordningen. Om fornærmedes stilling skal styrkes mener Robberstad

¹³⁹ St. prp. nr. 1 (2004-2005) programområde 06 pkt. 4.2.1- styrke kriminalitetsofrenes stilling.

¹⁴⁰ St.prp. nr. 1 (2004-2005), Del 1, kapittel 1.3, Boks 1.3 Alternativer i kriminalitetsbekjempelsen.

¹⁴¹ Oppogavgjort, tidsskrift for konflikttrådet, høsten 2002 nr. 2 s. 3 og i Justispolitisk status, Samarbeidsregjeringen (2001-2004).

at det enten må gjøres ved å gjøre omfattende endringer i straffeprosessen, eller reorganisere den eksisterende struktur fullstendig¹⁴².

6.3 Utredning om fornærmedes stilling i de nordiske land

Initiert av daværende justisminister, Hanne Harlem, ble Anne Robberstad i 2001 gitt i oppdrag å utrede fornærmedes stilling i straffesaker¹⁴³. Utredningen var ledd i regjeringens arbeid for å styrke fornærmedes stilling i strafferettsprosessen, spesielt ofre for volds- og seksuallovbrudd.

Utredningens formål var å vurdere hvordan kriminalitetsofres stilling i Norge kunne bedres og finne ut hvordan dette kan skje lovgivningsmessig. Robberstads arbeid resulterte i avhandlingen, ”kontradiksjon og verdighet”, som var en kartlegging av fornærmedes prosessuelle stilling i de nordiske land.

Hun konkluderte med at fornærmede bør få fullverdig partsstilling som en valgfri rettighet i straffeprosessen. Partsstillingen var begrunnet i hensynene til fornærmede som krenket og interessesubjekt i straffesaken, hensynet til sakens opplysning, og hensynet til formodningen om at norsk intern rett er i samsvar med folkeretten (presumsjonsprinsippet).

Valg av navnet på utredningen ”kontradiksjon og verdighet”¹⁴⁴ ble gitt som angivelse av de viktigste stikkord for hvorfor fornærmede burde gis fulle partsrettigheter.

Utredningen fremmer følgende forslag til lovforslag¹⁴⁵:

- lovfestet rett til å bruke advokat i alle sakstyper
- rett til å være med i alle rettsmøter
- rett til å føre bevis
- rett til å stille spørsmål og uttale seg (prosedere)
- rett til å anke og begjære gjenopptagelse

¹⁴² Anne Robberstad, *Mellom tvekamp og inkvisisjon*.

¹⁴³ Anne Robberstad, *Kontradiksjon og verdighet*, kapittel 1.

¹⁴⁴ Anne Robberstad, *Bistandsadvokaten, ofrenes stilling i straffesaker*, s. 293.

¹⁴⁵ Anne Robberstad, *Kontradiksjon og verdighet*, kapittel 9.

7. juni 2002 ble utredningen sendt ut på høring med frist 01.11.2002. Det er fremdeles usikkert om departementet vil fremme forslag om endring av gjeldende straffeprosessuelle regler i samsvar med Robberstad utredning. Justisdepartementet har sommeren 2004 oppnevnt to arbeidsutvalg for å utrede kriminalitetsofrenes stilling. Offerutvalget¹⁴⁶ skal vurdere de straffeprosessuelle spørsmål Robberstads utredningen reiser, jfr. pkt. 6.5. Det andre arbeidsutvalget skal vurdere praktiske aspekter ved straffesaker som skal gjøre belastningen for fornærmede mindre¹⁴⁷. Formålet er å se på ofrenes interesser utover de rent prosessuelle. Arbeidsgruppen har frist til 1. juli 2005.

6.4 Kvinnevoldsutvalget

Hensynet til grunnleggende menneskerettigheter som retten til å leve et liv uten frykt for - eller erfaring med vold trekkes frem av justisminister Dørum i regjeringens handlingsplan "vold mot kvinner"¹⁴⁸. At vold mot kvinner er et brudd på kvinners menneskerettigheter, er blant annet slått fast i The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW)¹⁴⁹. Norge ratifiserte konvensjonen 03.09.1981. Norge rapporterer jevnlig til The Committee on the Elimination of Discrimination against Women. CEDAW- komiteen¹⁵⁰ uttrykker bekymring over det lave antall voldtekter som resulterer i rettssak og domfellelse og at politi og påtalemyndighet henlegger et økende antall slike saker. Selv om komiteen ikke påpeker menneskerettighetsbrudd, vil komiteen at norske myndigheter skal skaffe seg mer innsikt i forholdene, og bedre kvinnens situasjon. I CEDAW-komiteens vurdering av Norges 5. og 6. rapport ble Norge bedt om å intensivere arbeidet med å bekjempe vold mot kvinner¹⁵¹.

Ved kgl. res. 29.09.01 ble kvinnevoldsutvalget opprettet under ledelse av rådgiver Nita Kapoor. Formålet var å utrede stillingen for kvinner som utsettes for fysisk og psykisk

¹⁴⁶ Justis- og Politidepartementets statusoversikt fra juni 2004, s. 7. Offerutvalget, oppnevnt i statsråd 02.07.2004 vil i sitt arbeid utrede dette ytterligere.

¹⁴⁷ Statsbudsjettet, 2005, kapittel 4, pkt.4.2.1 Styrke kriminalitetsofrenes stilling.

¹⁴⁸ Justis- og Politidepartementets statusoversikt fra juni 2004, *Tiltak i handlingsplanen Vold mot kvinner*, 2000-2004, forord, s.1.

¹⁴⁹ FN-Konvensjonen mot kvinnediskriminering, (CEDAW) av 18. desember 1979. Norge ratifiserte konvensjonen 03. september 1981.

¹⁵⁰ A/58/38 (Supplement No. 38)).

¹⁵¹ NOU: 2003:31 kapittel 9, pkt. 9.1.2.

vold, trusler og overgrep av nåværende eller tidligere samlivspartnere. Utvalgets arbeid resulterte i utredningen ”Retten til liv uten vold – Menns vold mot kvinner i nære relasjoner”¹⁵².

Utvalget kommenterer Robberstads utredning om at fornærmede bør gis partsrettigheter i straffeprosessen. Utvalget mener at det mest sentrale argument for å gi fornærmede flere rettigheter i straffesaker er hensynet til fornærmede selv. ”I mange tilfeller vil fornærmede føle den rettslige behandlingen av «sin» sak som utilfredsstillende. Fornærmede får ikke komme frem med sitt syn, sin historie og sin smerte ut over det hun blir spurt om når hun vitner. Saken foregår mellom staten og tiltalte, fornærmede er ikke part i saken. Formålet med rettssaken er ikke å ivareta hensynet til fornærmede, men å ivareta samfunnets behov for å straffe. For mange fremstår det som utilfredsstillende at fornærmede ikke er en part i saken, særlig sett på bakgrunn av at utspringet til straffesaken er at fornærmede ble utsatt for en krenkelse/lovbrudd”¹⁵³.

Utvalget påpeker straffelovens manglende anerkjennelse av kvinner som utsettes for psykisk vold, og viser til at straffebestemmelsen i strl. § 228(1) ikke omfatter psykisk vold, men kun fysisk vold. Det er nettopp psykisk vold som ofte en integrert del av et mønster i menns vold mot kvinner i nære relasjoner. Hensynet til bedring av voldsutsatte kvinners rettsvern og hensynene til den normative og preventive effekt overfor mannen, anføres av utvalget som begrunnelse for utvalgets anbefaling om innføring av ny straffebestemmelse som rammer vold mot kvinner i nære relasjoner¹⁵⁴. En slik bestemmelse bør etter utvalgets oppfatning brukes i konkurrans med dagens straffebestemmelser. Utvalget ber Regjeringen foreta en utredning med sikte på å konkretisere den foreslåtte lovendringen.

I utvalgets utredning som var ferdig i desember 2003, blir det foreslått forbedringer og innskjerpinger av lovverket, iverksettelse av forbedrede forebyggende tiltak og utvikling av tiltak som bidrar til at ofrenes møte med det offentlige oppleves bedre enn i dag.

¹⁵² NOU: 2003:31.

¹⁵³ NOU: 2003:31 kapittel 9, pkt. 9.1.2.

¹⁵⁴ NOU: 2003:31 kapittel 9.

Utvalget foreslår også å utvide ordningen med fri rettshjelp, jfr. lov om fri rettshjelp av 13 juni 1980 nr. 35 (rettshjelploven) og utvidet rett til bistandsadvokat, jfr. strpl.§ 107a.

6.5 Offerutvalgene

Hensynet til offerets stilling i straffesaker var foranledningen til at Justisdepartementet i 1988 nedsatte et offerutvalg, ledet av høyesterettsdommer Helge Røstad. Utvalget kom i 1992 med utredningen¹⁵⁵ "Sterkere vern og økt støtte for kriminalitetsofre". Mange forslag¹⁵⁶ fra offerutvalget ble vedtatt¹⁵⁷ ved lov 1. juli 1994 nr. 50. Lovendringene trådte i kraft 1. januar 1997. Endringene i straffeprosessloven gjaldt primært dokumentinnsyn og annen informasjon, bistandsadvokat til voldsofre, dommeravhør av psykisk utviklingshemmede og besøksforbud¹⁵⁸.

Med tanke på ytterligere styrking av ofrenes stilling i straffeprosessen nedsatte Justisdepartementet¹⁵⁹ et nytt offerutvalg, oppnevnt i statsråd 02.07.2004. Under ledelse av lagdommer Regine Ramm Bjerke er utvalgets mandat å utrede, og innenfor rammen av Norges folkerettslige forpliktelser, foreslå lovendringer med sikte på styrkelse av fornærmedes og pårørendes straffeprosessuelle stilling. Med utgangspunkt i erfaringer fra utredningene "Kontradiksjon og verdighet"¹⁶⁰ og "Retten til liv uten vold – Menns vold mot kvinner i nære relasjoner"¹⁶¹ skal utvalget vurdere om fornærmede generelt bør gis partsstilling i prosessen, eller om partsstilling kun skal innrømmes enkeltgrupper, som eksempelvis ofre for seksual- og voldslovbrudd. Utvalget skal også se på hvordan en eventuell omlegging vil arte seg og hvilke virkninger en slik endring i gjeldende prosessregler har for de involverte. Som alternativ til partsstilling skal utvalget også vurdere om fornærmedes stilling bør styrkes innenfor eksisterende

¹⁵⁵ NOU: 1992:16.

¹⁵⁶ Innst. O. nr. 39 (1993-1994).

¹⁵⁷ Besl. O. nr 55 (1993-1994).

¹⁵⁸ Ot. prp. nr. 33 (1993-1994)

¹⁵⁹ <http://odin.dep.no/jd/norsk/aktuelt/012101-070277/dok-bn.html>

¹⁶⁰ Anne Robberstad, *Kontradiksjon og verdighet*.

¹⁶¹ NOU: 2003:31

prosessregler, og eventuelt hvordan. Utvidelse av bistandsadvokatordningen skal også vurderes¹⁶².

Det blir spennende å se om utredningen resulterer i nye og utradisjonelle løsninger. Jeg ser det som ønskelig at forslagene til lovendringene blir vurdert i lys av erfaringene med megling mellom offer og gjerningsperson, som vi bl.a. har fra megling ved alvorlige voldshandlinger og voldtekt. Medlem av utvalget, Harald Stabell, uttaler i Aftenposten den 18.juli 2004 at det danske forslaget bør behandles i full bredde. Selv om deltagelse i megling vil kunne virke som en formildende omstendighet for straffeutmålingen for voldtektsmannen, understreker han at det ikke vil være snakk om å nedkriminalisere voldtekt.

Utvalget skal avslutte arbeidet 1. januar 2006.

¹⁶²I tillegg skal utvalget utrede pårørendes stilling

7 Behovet for systemendringer

Innenfor eksisterende straffeprosessuelle system og konfliktrådsordning synes jeg ovennevnte fremstilling viser at ofrenes behov er udekket, til tross for en bedring av offerets posisjon gjennom nevnte ordninger de siste tiår.

7.1 I straffeprosessen

Mitt inntrykk er at det eksisterende strafferettslige system har stort potensiale for å gjøre prosessen mer skånsom for offeret.

Robberstad mener at det er behov for systemendringer i straffeprosessen, og tar til orde for innføring av en trepartsprosess, hvor fornærmede gis fulle partsrettigheter. Kritiske røster¹⁶³ mener at offerets innflytelse i straffesaken vil gå på bekostning av tiltaltes interesser og rettssikkerhetsgarantier¹⁶⁴ og resultere i en ubalansert, urettferdig og uheldig straffeprosess. Argumentet bygger på forutsetningen om at eksisterende topartsprosess er den beste måte å skape likevekt mellom forsvaret og aktoratet. Jeg er enig i at rettssikkerhet for tiltalte er et viktig hensyn, men er ikke udelte enig i argumentasjonen.

Som utgangspunkt har ofre for kriminalitet samme holdninger til straff som resten av befolkningen. Det er naturlig å legge til grunn at en krenkelse for offeret vil forsterke ønsket om straff og hevn. Som nevnte danske prosjekterfaringer viser anser ikke offeret straff som et mål i seg selv, idet rettferdighet også kan oppnås på andre måter. Det gir holdepunkter for å anta at styrkelse av offerets stilling i prosessen ikke vil føre straffeskjerpelser i form av lengre straffer eller hardere soningsforhold.

Det ligger i sakens natur at offeret og gjerningspersonen har forskjellige interesser i straffeprosessen. Offerets interesser er knyttet til ønsket om å få gjerningspersonen dømt, stadfestelsen av skyld og samfunnets anerkjennelse av krenkelsen. Gjerningspersonens interesse er å gå fri fra anklagene. Til tross for at offeret og gjerningspersonen har ulike interesser, kan jeg ikke se at det er noen motsetning i styrkelse av offerets stilling i prosessen og rettssikkerheten for tiltalte.

¹⁶³ Anne Robberstad, Bistandsadvokaten, ofrenes stilling i straffesaker, s. 276 - 279.

Jeg mener det er problematisk at rettssikkerhet hovedsakelig er knyttet til tiltaltes interesser. Mørketallenes omfang¹⁶⁵, særlig i volds- og sedelighetssaker, skyldes blant annet ofrenes frykt for hvordan saken blir behandlet i rettssystemet. Det er en forståelig reaksjon når offeret unnlater å anmelde forholdet. For gjerningspersonen betyr det at den straffbare handling ikke får konsekvenser dersom ikke forholdet kommer til påtalemyndighetens kunnskap på andre måter. Det er et alvorlig rettsikkerhetsproblem.

Hensiktsmessige virkemidler er å gi offeret større prosessuelle rettigheter, fullverdig partsstatus, og utvide bistandsadvokatordningen, særlig i saker der offeret har spesielt stort behov for følelsesmessig og praktisk bistand. For å utnytte rettslige posisjoner trenger ofrene juridisk bistand. Skal ofrenes behov prioriteres bør utvidelse av rettshjelploven også vurderes.

Lovmessige endinger vil bero på hvordan lovgiver avveier hensynet til offerets rettigheter mot hensynet til blant annet gjerningspersonen. Dette er i siste instans er avhengig av politisk vilje.

7.2 I konfliktrådet

I dag er det samfunnsmessig og politisk korrekt å snakke om styrkelse av ofrenes stilling.

I et kritisk lys kan offerrollen problematiseres. Idet offerrollen gir legitimitet og status, kan det være risiko for dyrkelse av offerposisjonen.

Rettssystemet bør ikke legge til rette for at offerrollen eviggjøres. Snarere, tvert imot bør det være et selvstendig hensyn ved lovgivningen at offeret kommer ut av offerrollen. Det vil også være god samfunnsøkonomi. Synspunktet ble fremhevet i mandatet til prosjektet megling i voldssaker, hvor formålet var å se om megling kunne bidra til å unngå langvarig identifisering med offerrollen.

Jeg mener avhandlingen viser at det er grunnlag for å unngå nevnte problematikk gjennom megling mellom offer og gjerningsmann. Slik dagens straffeprosessuelle system arter seg, synes jeg den legger opp til det motsatte, hvor det nettopp er risiko for at offeret glir inn i en evig offerrolle.

¹⁶⁴ Straffelovkommisjonen kritisk til virkningene av bistandsadvokatordningen, se NOU: 1983:57 s. 88.

Megling der offer og gjerningsperson møtes har gunstige virkninger. Offeret har stor nytte av dialogen og konfrontasjonen med gjerningspersonen.

For gjerningspersonen betyr megling at de strafferettslige reaksjonene tilføres en mellommenneskelig dimensjon, hvor gjerningspersonen i møte med offeret får en annen forståelse av seg selv og sin atferd, som formodes å ha en gunstig virkning i forhold til tilbakefall til ny kriminalitet. Det kan resultere i færre ofre og forhåpentligvis et tryggere samfunn å leve i.

Skal eksisterende konfliktrådsordning utvides til megling mellom offer og gjerningsperson også i alvorlige straffesaker, synes jeg det bør være som supplement til straff. På den måten vil det strafferettslige system legge til rette for å ivareta hensynet til offeret og samtidig sørge oppfyllelse av hensynet til samfunnets behov for at gjerningspersonen skal få sin straff. Slik det straffeprosessuelle system er i dag legges det i liten grad opp til at gjerningspersonen skal forstå hvilke konsekvenser handlingen har hatt, eller gi ham mulighet til være medfølelse med offeret. Fra offerets ståsted kan det se ut som om systemet er til hinder for at gjerningspersonen tar ansvar for handlingen. Det kan muligens være en av årsakene til at straff ikke virker etter sin preventive hensikt¹⁶⁶.

7.3 Et kunstig skille?

Etter min oppfatning er det hensiktsmessig å vurdere utvidelse av offerets muligheter til megling, enten den måtte foregå ved domstolene eller konfliktrådene.

Rettssalen, slikt den fremstår i dag, er neppe noen egnet arena.

I mange land gjennomføres megling mellom offer og gjerningsmann uavhengig av straffeprosessen. Som eksempel kan jeg nevne Albania¹⁶⁷, som sammen med Norge er det eneste landet i verden med en lovfestet konfliktrådsordning. Felles for ordningene er at det er gratis og frivillig. Til forskjell fra Norge hvor 80% av sakene som behandles i

¹⁶⁵ Statistisk sentralbyrå, Tabell: 04878 (2001).

¹⁶⁶ Flemming & Cecilie Høigård, *Kriminalitet og straff i tal og tekst*, s. 116 flg. og Britta Kyvsgaard, *Effekten av lengre straffe for vold*, s. 67-73.

konfliktrådet er oversendt fra påtalemyndigheten, er det i Albania kun 18% som kommer fra påtalemyndigheten. I Albania er det vanlig å gå til konfliktrådet, før politiet kontaktes.

Det kan således stilles spørsmål om vi i Norge har et kunstig skille mellom straffesaker og sivile saker. Det kan være hensiktsmessig at straffesaker blir behandlet etter sivilprosessuelle prinsipper. I Amsterdam¹⁶⁸ ble det gjennomført et prosjekt hvor voldtektssaker ble behandlet ved sivil domstol. Dette viste seg å være vellykket – både for offeret og gjerningspersonen. Med inspirasjon fra ideene bak megling fikk ofrene og gjerningspersonene fortalt om lidelse, smerte, anger og raseri. Partene avtalte selv erstatning og oppreisning.

I fremstillinger i alternativ konflikthåndtering, beskrives en amerikansk ordning hvor man har samlet ulike konfliktløsningstilbud, herunder domstolene, under samme tak – ”Multi – door Courthouse”¹⁶⁹ Hensikten er å kanalisere sakene til den type konfliktløsning som fremstår som mest hensiktsmessig i den aktuelle sak. Ordningen avlaster rettssystemet, reduserer saksbehandlingstiden og er prosessøkonomisk. Skal man vurdere systemendringer i forhold til skillet mellom sivile saker og straffesaker synes jeg modellen er interessant.

¹⁶⁷ Adresseavisen 5. november 2004.

¹⁶⁸ Opplysninger er hentet fra evalueringsrapport fra Ida Hydle, Høgskolen i Agder, prosjekt ”Megling i voldssaker”, (mars 2004) s. 22.

¹⁶⁹ Vibeke Vindeløv, *Konflikt, tvist og mægling*, s. 286.

8 Avslutning

Ikke alle ofre ser hensikten og nytteverdien eller kan mobilisere styrke til megling. Likevel vil jeg oppsummeringsvis fremheve betydningen av konfliktrådsbehandling for ofre som ser seg i stand til å møte gjerningspersonen. I et offerperspektiv er megling i konfliktråd formålstjenlig både innenfor gjeldene ordning og med tanke på utvidelse av eksisterende rammer.

Generelt er jeg også av den oppfatning at lovgiver bør innrømme ofrene flere prosessuelle rettigheter enn hva de har i dagens straffeprosess, uten at dette skal gå på bekostning av gjerningspersonens rettssikkerhetsgarantier.

Høsten 2004 presiserer Justisdepartementet¹⁷⁰ at de vil følge en justispolitikk med forankring i verdier som sikrer borgerne trygghet, demokrati og rettssikkerhet. Jeg mener at lovfesting av rettigheter som anerkjenner ofrenes interesser viser handlingskraft og reelle politiske prioriteringer. Større delaktighet i prosessen vil få ofrene til å føle seg inkludert og ikke plassert på sidelinjen slik det er i dag.

Utvidede lovfestede rettigheter for ofrene vil i tillegg gi mer oppmerksomhet til offerets rettssikkerhet som et anerkjennelsesverdig hensyn i juridiske miljøer.

For øvrig må det være en målsetting at alternativ konflikthåndtering generelt og konfliktrådsordningen spesielt gjøres bedre kjent¹⁷¹ blant juridiske studenter og praktiserende jurister¹⁷². Det er viktig at juristen har kjennskap til materielle rettsregler og prosessregler som er bestemmende for det juridiske resultat. Imidlertid handler konfliktløsning også om mellommenneskelige relasjoner. At det er mennesker det gjelder understreker behovet for å kunne ta hensyn utover de rettslig definerte normer, avhengig av konfliktens karakter og hvem konflikten gjelder.

¹⁷⁰ St.prp.nr. 1 (2004-2005) del 1, pkt. 1.1.1.

¹⁷¹ Leder for advokatforeningen i Hedmark, Steinar Mageli mener at advokater trenger mer informasjon om konfliktrådene, se Oppgavgjort, våren 2004 nr. 1 s. 6.

¹⁷² Se Justisdepartementet uttalelser i St.prp. nr. 1 (2004-2005)del 1, pkt. 1.1.

9 Litteraturliste

9.1 Bøker

- Austbø, Anne og Engebretsen, Geir**, *Mekling i rettskonflikter*, Oslo 2003
- Balvig, Flemming**, *Kriminalitet og social kontrol*, København 1999
- Balvig, Flemming & Høigård, Cecilie**, *Kriminalitet og straff i tal og tekst*, København/Oslo 1988
- Eckhoff, Torstein**, *Rettskildelære*, 4. utgave, Jan H. Helgesen, Oslo 1997
- Eskeland, Ståle**, *Strafferett*, Oslo 2000
- Finstad, Liv**, *Materialisten 3-88*, Oslo 1988
- Hauge, Ragnar**, *Kriminalitetens årsaker*, 2. utgave, Oslo 2001
- Holmboe, Morten**, *Konfliktrådsloven, Kommentartutgave*, 4. utgave, Oslo 2002
- Hov, Jo**, *Rettergang I og Rettergang II*, Oslo 1999
- Johnstone, Gerry**, *Restorative Justice – Ideas, Values, Debates*, Devon (UK) 2002
- Messmer, Heinz and Otto, Hans-Uwe**, *Restorative Justice on Trial*, University of Bielefeld(Tyskland) 1991
- Mørland, Liv**, *Megling i konfliktråd – Hva skjer?* Oslo 1995
- Møse, Erik**, *Menneskerettigheter*, Oslo 2002
- Robberstad, Anne**, *Bistandsadvokaten, ofrenes stilling i straffesaker*, 2. utgave, Oslo 2003
- Robberstad, Anne**, *Mellom tvekamp og inkvisisjon*, 1. utgave, Oslo 1999
- Spiermann, Ole**, *Moderne Folkeret*, 2. utgave, København 2004
- Vindeløv, Vibeke** *Konflikt, tvist og mægling*, København 1997
- Zehr, Howard** *The little book of Restorative Justice* (USA) 2002

9.2 Artikler

- Balvig, Flemming** *Straf og trygghed*, dansk Lov & Ret, desember 2003
- Balvig, Flemming** *Af angst for kriminalitet -og- Reaktionen på kriminalitet i samfundets centrum og periferi.*, I Kontrolbilleder, København 1995.
- Christie, Nils**, *Konflikt som eiendom*, I som folk flest, Tidsskrift for rettsvitenskap 1978

Kyvsgaard, Britta, *Effekten av lengre straffe for vold*, , Kriminalistisk Instituts Skriftserie, København Universitet 1995

Stene, Reid J. *Seksualforbrytelser - skjebner i rettssystemet*, Samfunnsspeilet nr. 3 2001,

Statistisk Sentralbyrå

Snare, Annika, *Hjælp til ofre for forbrydelser – hvordan?*, Kriminalistisk Årbog 1997
P.Kruize & L. Ravn (red.) Københavns Universitet 1998

Snare, Annika, *Offer og offerpolitikk*, Kriminalistisk Årbog 1995
P.Kruize & L. Ravn (red.) Københavns Universitet 1996

Snare, Annika, *Hvorfor konfliktrådsbehandling?* Kriminalistisk Årbog, Københavns Universitet 1995

9.3 Tidsskrifter

AmnestyNytt nr. 3 (2004)

Det Kriminalpræventive Råd i Danmark:

Nyhedsbrev om konfliktråd nr. 8 – 2002

Nyhedsbrev om konfliktråd nr. 9 – 2004

Tidsskrift for konfliktrådet, Utgitt av Sekretariatet for konfliktrådene (JD):

Oppgavgjort, våren 2004 nr. 1

Oppgavgjort, høsten 2002 nr. 2

9.4 Forarbeider og offentlige utredninger

Besl .O. nr . 55 (1993-1994)

Innst. O. nr. 46 (2000-2001)

Innst. O. nr. 39 (1993-1994)

Innst. O. nr. 21 (1990-1991)

Justis-og politidepartementets statusoversikt fra juni 2004

NOU: 2003:31 Retten til et liv uten vold

NOU: 1992:16 Sterkere vern og økt støtte for kriminalitetsofre

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004)

Ot.prp. nr. 5 (2000-2001)

Ot.prp. nr. 4 (2000-2001)

Ot.prp. nr. 79 (1999-2000)

Ot. prp. nr. 40 (1999-2000)

Ot. prp. nr. 33 (1993-1994)

Ot. prp. nr. 56 (1989-1990)

Ot. prp. nr. 63 (1980-1981)

Riksadvokatens rundskriv om konfliktråd av 05 mai 1993- R 2581/93 s. 2 (Omtales også som Riksadvokatens rundskriv Del II nr. 2/1993, i selve rundskrivet omtales G-72/93)

Riksadvokatens rundskriv av 21.08.1989 nr. 5

Robberstad, Anne *Kontradiksjon og verdighet*, Justis-og politidepartementets rapport 2002

St.meld. nr. 104 (1977-1978)

St.prp. nr. 1 (2004-2005)

St.prp. nr. 1 (2000-2001)

9.5 Evalueringsrapporter og andre undersøkelser

Evalueringsrapport af konfliktråd konfliktrådene CASA (Centre for Alternative Social Analysis fra februar 2003, av Claus Syberg Henriksen (Evalueringsrapporten)

Statusnotat om konfliktråd i Danmark fra april 2003 (Det Kriminalpræv.Råd nr. 03-717-0012)

”Megling i voldssaker” - Sluttrapport fra prosjektleder Gerd Fadnes (ikke datert)

”Megling i voldssaker” - Utkast til evalueringsrapport fra evaluator Ida Hydle, Høgskolen i Agder , mars 2004

Statistisk sentralbyrå, Levekårsundersøkelsen 2001, www.ssb.no

Lover og forskrifter

9.6.1 Lover

Grunnloven, Kongeriget Norges Grundlov av 17 mai 1814

Domstolloven, lov om domstolene av 13 august 1915 nr. 5

Forvaltningsloven, lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker av 10 februar 1967

Konfliktrådsloven, lov om megling i konfliktråd av 15 mars 1991 nr. 3

Menneskerettighetsloven, lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21 mai 1999 nr. 30

Rettshjelploven, lov om fri rettshjelp av 13 juni 1980 nr. 35

Straffegjennomføringsloven, lov omgjennomføring av straff av 18 mai 2001 nr. 21

Straffeloven, den alminnelig borgerlig straffelov av 22 mai 1902 nr. 10

Straffeprosessloven, lov om rettergangsmåten i straffesaker av 22 mai 1981 nr. 25

Voldsofferstatningsloven, lov om erstatning fra staten for personskade vold ved straffbar handling m.m. av 20 april 2001 nr. 13

9.6.2 Forskrifter

Forskrift om megling i konfliktråd, fastsatt ved Regjeringens res. 13 august 1992 nr. 620 med hjemmel i lov 15 mars 1991 nr. 3 om megling i konfliktråd § 3. Fremmet av Justis- og politidepartementet. Endret 19 april 1993 nr. 306

Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten, (Påtaleinstruksen) 28 juni 1985 nr. 1679

Politiinstruksen fastsatt ved kronprinsregentens res. 22 juni 1990

9.7 Konvensjoner, deklarasjoner og andre internasjonale erklæringer

Den Europeiske menneskerettighetskonvensjon, 4 november 1950 (EMK)

EU-rammebeslutning om offerets stilling i straffesaker av 15 mars 2001, EU-tidende nr. L 082 av 22. mars 2001

EU-traktaten, Roma-traktaten av 25 mars 1957

FN-konvensjonen mot kvinnediskriminering (CEDAW) av 18 desember 1979

FN deklarasjonen om sivile og politiske rettigheter av 16 desember 1966

FN deklarasjonen om økonomiske, sosiale og politiske rettigheter av 16 desember 1966

FN resolusjon om megling i straffesaker, ECOSOC RES. 2000/14 (27/7/2000)

FN-pakten av 26 juni 1945

Wien-konvensjonen om traktatretten av 23 mai 1969

Europarådet, Recommendation No. R (99) 19, anbefaling om megling i straffesaker i 1999

9.8 Avgjørelser fra Den Europeiske Menneskerettighetsdomstol

M.C mot Bulgaria, dom 4. desember 2003

Calvelli og Ciglio mot Italia , dom 17. juni 2002

Golder Case Judgment , dom 21 februar 1975

